

SISUKORD

**VILJANDI KULTUURIKOLLEDŽ
RAHVAMUUSIKA KATEEDER**

Sissejuhatus	lk. 3
1. Bernhard Pettai elulugu	lk. 5
2. Bernhard Pettai sõjateec	lk. 8
3. Bernhard Pettai jutud ja ülemised	lk. 14
4. Bernhard Pettai laulurepertuaar	lk. 20
Kokkuvõte	lk. 71
Kirjandus	lk. 74
Lisa	lk. 75

DIPLOMITÖÖ

**BERNHARD PETTAI
LAULUREPERTUAAR**

Koostaja: Margus Põldsepp

Juhendaja: Tiiu Männiste

Viljandi Kultuurikolledži
üldkateedri juhataja

VILJANDI 1997

TÜ VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA RAAMATUKOGU

1 0317 00017074 2

SISUKORD

Sissejuhatus	lk. 3
1. Bernhard Pettai elulugu	lk. 5
2. Bernhard Pettai sõjatee	lk. 8
3. Bernhard Pettai jutud ja ütlemissed	lk. 14
4. Bernhard Pettai laulurepertuaar	lk. 20
Kokkuvõte	lk. 71
Kirjandus	lk. 74
Lisa	lk. 75

SISSEJUHATUS

Diplomitöö “Bernhard Pettai laulurepertuaar” eesmärgiks on tutvustada üht Võrumaalt pärit põneva elulooga pilli ja laulumeest, kes oma igapäevatöö ja elu kõrvalt on suutnud endas kanda arvukalt rindelaule ja vanematelt kuuldu külalaule. Töö autor on lindistanud käesoleva uurimuse jaoks 53 Bernhard Pettait kuuldu laulu. Kaalukama osa neist moodustavad rindelaulud, mis on laulumehele meelde jäänud koos mõne kindla ajahetke või sündmusega.

Laulude lindistamise käigus jäädvustas töö autor helikassetile ka laulja kommentaare oma lauludele, meenutusi Teise Maailmasõja päevilt ning mahlakaid ütusi mitmesuguste elunähtuste kohta. Diplomitöö koostaja püüdis teha neist omapoolse valiku, samas laulumehe keelekasutust muutmata. Seda taotlust on järgitud ka B.Pettai eluloo kirjeldamisel. Käesolevas töös on B.Pettai elust eraldi osa tema osalusest Teisest Maailmasõjast, mis peaks aitama luua tausta töö autori poolt kogutud rindelauludele.

Diplomitöö koosneb neljast peatükist, lindistatud laulude nimestikust ja lisamaterjalidest (fotod, helikassett B.Pettai lauludega).

Esimene peatükk “Bernhard Pettai elulugu” kirjeldab laulumehe sõnastuses oma vanemate päritolu, haridust ja nende seotust lauluga. Selles osas võime jälgida ka B.Pettai haridus- ja töomeheteed ning tema pillimängu oskuse juuri.

Teine peatükk “Bernhard Pettai sõjatee” käsitleb B. Pettai osalemist Teise Maailmasõja viimastel aastatel kuni vangilangemiseni. Antud peatükki valis töö autor ka laulumehe poolt meenutatud sõjaaja slängi, sõdurite omavahelisi suhteid ja põnevamaid ning naljakamaid juhtumisi.

Kolmanda peatüki “Bernhard Pettai jutud ja ütlemised” pidas autor vajalikuks lisada laulumehe ütlemistes peituvat omapärast ja humoorika väljenduslaadi tõttu. Selles peatükis on sõna sõnalt fikseeritud B.Pettai kõnekeel. Töö autori arvates iseloomustab see peatükk B.Pettai isikut kõige enam. Tema ütlemistes peitub lai silmaring ja erinevad kultuurihuvid.

Neljas peatükk “Bernhard Pettai laulurepertuaar” tutvustab kogutud laulusõnu ja kirjeldab autori poolt kogutud laulude päritolu, esitamislaidi ning levikualasid. Antud peatükk on diplomitöö kõige mahukam ja jaguneb omakorda kaheks osaks.

Peatüki esimene osa sisaldab sõjateemalisi ja sõjas lauldud laule ning teine osa tutvustab külas lauldud laule.

Diplomitöö jaoks vajaminev materjal on kõik autori poolt kogutud ja ka helikassetile jäädvustatud. Suurem osa B. Pettai laulurepertuaarist kuulub üldtuntud uuema rahvalaulu valdkonda, millest paljud laulud on juba varem talletatud ka folkloristide poolt teiste uuema rahvalaulu viljelejate repertuaari uurides. B. Pettai kui arvuka uuema rahvalaulu valdaja on siiani uurijate vaateväljast välja jäänud. Töö autori arvates väärrib ka B. Pettai isik tutvustamist ja jäädvustamist. Käesolev diplomitöö ongi esimene katse jäädvustada B. Pettaid kui uuema rahvalaulu viljeleja isikut. Käesoleva töö jaoks vajaminevat materjali käis autor kogumas 1995. ja 1996. aasta suvel B. Pettai kodukohas Antslas.

Töö koostamisel on kasutatud ka Eesti ajaloolaseid trükiseid, mis käsitlevad Teist Maailmasõda: Arvo Mägi "Euroopa rahvaste ajaraamat", Tln., 1992; Sulev Vahtre "Eesti ajalugu. Kronoloogia", Tln., 1994; Evald Uustalu, Rein Moora "Soome poisid", Tln., 1992

Kogu järgnevas töös on autor kasutanud Bernhard Pettai hüüdnime "Pudru Pennu". Sissejuhatuse lõpetuseks kirjeldab autor hüüdnime saamiselugu:

Sõjast tagasi tulles ei saanud B. Pettai tasuvat töökohta. Teenistus oli kasin, nii et, sellega ei olnud võimalik lubada suurt söömist, veel vähem joomist. Viina joomist pole laulumees kunagi oma tervisele kasulikuks pidanud. Oma hüüdnime "Pudru Pennu" olevat B. Pettai saanud Antslas tööl olles, kus ta igal lõunasöögil asutuse sööklas prae asemel raha kokkuhoiu mõttes tellinud kaks portsu putru.

1. BERNHARD PETTAI ELULUGU

Bernhard Pettai ehk Pudru Pennu on sündinud Võrumaal 9. mail 1922.a. Rõuge vallas kirikumõisa vanas häärberis. Mõnda aega elas ta köstrimajas, kus ta vanemad olid rentnikeks. Siis olid nad Sandisoos kohapidajad, kus neil oli 15 vakamaad, mis neilt hiljem käest ära võeti, aga vastu anti ka kiriku ja koolimaja juurde 5-e vakamaaline krunt nõ. käsitöö krunt. Seega Pennu on pärit kehviku perest. Isa polnud tal päevagi koolis käinud, ema oli aga käinud 2 aastat algkoolis.

Isa tegi mõisas puusepa tööd ja oli olnud osavate kätega mees, kes kogu perele vajaliku majapidamisinventari ise oma kätega valmistas. Isa mingit pilli ei mänginud.

Pennu ema seevastu jälle olevat alati kodus tööde ja talituste juures laulnud. Kui Pennu oli väike, siis ema laulis palju ka igasuguseid lorilaule, aga hiljem hakkas kartma, et sõnad võivad poisile meelde jääda ja siis ta enam ei laulnud niisuguseid laule. Aga Pennul olid muidugi juba paljud laulud peas. Niisuguseid enamus meeste repertuaarist pärit laule kuulis Pennu ema oma venna käest, kes mängis ka kannelt. Onu käest pärinebki Pennul kandlemängu huvi. Kui onu neile külla tuli, siis oli tal tihtilugu kannel kaasas, mida siis ka Pennul proovida lubati.

Rõuges oli kirikumõis ning kohalikud pastorid nõudsid alghariduse jagamist rahvale. Ja et seda kõike stimuleerida, ei registreerinud nad nende abielusid, kes ei suutnud näidata oma hariduslikku taset minimaalses mõttes. Tookordne haridus seisnes selles, et koolis õpetati algeliselt eesti keelt ja grammatikat, kirja, matemaatikat, piiblit ja katekismust. Katekismusest pidi 10 käsku ja ristiusu õpetuse 5 peatükki peas olema, eriti neil, kes tahtsid abielluda, muidu seda tseremooniat ei võimaldatud läbi viia.

Vaimuliku õpetuse õppimine toimus Pennu ajal põhiliselt leeris olles. Ja Pennu leerisolek ise langes kokku 1940. aastal venelaste sissetulekuga Eestisse.

Kuna vanemad olid küllaltki vaesed, siis nad Pennule kooliõpilasena taskuraha ei andnud. Talle anti ainult süüa kaasa, kuid ta siiski oskas endale väikest raha teha. Kuna Pennu oli andekas inglise keele alal ja joonistamises, aitas ta kaasõpilastel ära teha inglise keele jutustuste tõlkeid või joonistamistöid. Kaup oli selline, et kui kaasõpilane sai selle äratehtud töö eest kolme, siis tuli tal Pennule tasuda 15 senti, kui nelja, siis sai 20 senti, aga kui sai viie, siis tuli tal Pennule välja laduda 25 senti. Selle raha eest sai Pennu endale saia osta ja ka kandlepulki ning keeli. "Kui sul raha on, siis võid panna kuradi tantsima, aga kui sul raha pole, paneb kurat sinu tantsima!"

Esimese Eesti Vabariigi ajal võis poestki osta kandlepulki ja ka terastraati rullide kaupa ja nummerdatud oli see traat millimeeterkümneendike kaupa. Nr.1 tähendas 0,1 mm, kusjuures keeled polnud üldse kallid, olid täiesti koolipoisile taskukohased. Aga praegusel ajal on kandlekeelte muretsemine väga raske töö.

Hiljem läks Pennu õppima Võru Rahvahariduse Seltsi Eraprogrammaasiumisse, mille ta ka lõpetas. Siis läks ta Tartusse Tehnikumi õppima, kus lõpetas masinaehituse osakonna 1943. aastal.

1944.a. alguses mobiliseeriti Pennu Saksa sõjaväkke, kus oli väljaõppel Kloogal ja Tšehhimaal Penesovis. 1944.a. juuli keskel saabus ta tagasi Eestisse, kus võttis osa lahingutest Narva all ja Sinimägedes. Taandudes oktoobris pärast Neeringa neeme ületamist sai reieluu murru, oli hospitalis, kus langes vangi ameeriklaste kätte, hiljem anti üle prantslaste kätte ja need omakorda talvel 1945 andsid välja venelastele. Ta toodi läbi Valgevene Eestisse, siis formeeriti Pennu kohe Tööpataljoni, kust ta vabanes aprilli lõpus 1949.a. Siis otsustati Pennu uuesti kooli minna, sest ta arvas, et oma murtud jalaga pole tal lootust "kolhoosi-orjuses" ülalpidamist teenida.

Sõtta minnes oli ema talle Võru Eraprogrammaasiumi ja Tartu Tehnikumi lõputunnistused kaasa pannud. Ta ütles, et jäägu nad sinna, kuhu ise jääd, et siin pole neid kellelegi tarvis. Need dokumendid korjati ameerika sõjavangis ära, kuid kaduma läksid need vene vangilaagris.

Tartu Tehnikumist sai Pennu ära kirja selle lõpetamise kohta, aga Võru Rahvaharidusseltsi Eraprogrammaasiumi arhiiv oli hävinenud. Võru Tehnikumi võeti ta nüüd vastu selle tõttu, et Tartu Tehnikumi lõpetamise dokumendi ära kirja lõpus oli õnneks öeldud, et enne seda on ta lõpetanud Võru Eraprogrammaasiumi, muidu oleks pidanud minema tagasi algkooli seitsmendasse klassi.

Nüüd võeti siis Pennu kooli. Kui Pennu oleks läinud oma esimese usutunnistuse järgi metalliosakonda õppima, oleks ta saanud alles II-le kursusele, direktor aga palus talle vastu tulla, kuna teda ähvardas III tiserikursuse sulgemine õpilaste vähesuse tõttu ja kuna Pennul oli niikuinii ainult diplomit vaja, siis katsugu ta talle vastu tulla. Metallitööd võib ta ju niikuinii hiljem ise ka teha. Pennu nõustus sellega, sest ta oli varemgi isa kõrval natuke puutööd teinud.

Lõpetanud Võru Tööstustehnikumi, suunati Pennu Antslasse kohaliku tööstuse kombinaati, kuna ta tahtis oma vana ema pärast võimalikult Rõuge lähedale jääda. Seal ei toimunud mingit arengut, vaid üks "hallitamine ja koha peal tammumine". Seal oli Pennu tiseritöökoja brigadiriks. Hiljem pandi ta normeerijaks. Direktoriks olevat olnud keegi venelane Mironossov, kelle kohta peainsener ütelnud: "neli klaasi alkoholi (4 klassi algkooli)". See siis majandanud kombinaadi majanduse päris

alla ning lõpuks vallandati. Tema asemele pandi Rihhard Tõnts, kellele parteiliseks karistuseks oli mingi ettevõtte jaluleseadmine. Mees viiski majanduse ülespoole. Parteilasena võis ta kasutada võtteid, mis tavalisele inimesele oleks olnud kohtulikult karistatav.

Pennu on elanud ka lühikest aega Vastseliinas, kuid sattus seal konflikti kohalike võimumeestega. Vastseliinas oli ta insener-mehaanik villatöötuskombinaadis.

Siis oli ta mõnda aega Mõnistes (pool aastat) villaveskis tsehhijuhataja. Lõpuks töötas ta Antsla Autobaasis 19 aastat normeerijana.

Nüüd on ta pensionipõlve pidamas, käib vahel inimestele tiseritöid tegemas. Vabal ajal kuulab palju raadiot ja loeb raamatuid, vahest võtab ka kandle kätte. Varasemal ajal käis ta ikka kolhoosipidudel ja pulmapidudel kannelt mängimas, kuid nüüd on ta enda arvates juba liiga vanaks jäänud, et sellise asjaga ennast lõbustada. Pennu käib ka Võru Sõjameeste Ühingu kokkutulekutel ja ka vabariiklikel sõjameeste kokkutulekutel.

Tänini on Bernhard Pettai siiaamaani igati aktiivse ellusuhtumisega ning laia silmaringiga inimene.

2. BERNHARD PETTAI SÕJATEE

“1941. a. algas sakslaste edukas sõjategevus Nõukogude Liidu territooriumil. 1943. a. Stalingradi lahing saab II Maailmasõja pöördepunktiks. Vene väed asuvad kõikjal rünnakule. Sama aasta lõpuks on suur osa Nõukogude Liidu 1939. a. territooriumist sakaslastest puhastatud.

1944. a. lõpul vallutavad Nõukogude Liidu väed uuesti Balti riigid. Saksamaa kapituleerumiseni jääb veel pool aastat.” (Mägi 1992: 152)

“1944. a. 14. jaanuaril alustab Punaarmee Leningrad - Novgorodi pealetungioperatsiooni. Selle käigus murtakse Saksa 18. Armeed kaitse läbi ning viiakse rinne Narva jõe - Peipsi järve - Velikaja jõe joonele.

20. jaanuaril taanduvad saksa väed Narva jõeni. 24. jaanuaril algab 1943. a. keskel Debicas formeeritud Eesti Leegioni koondamine Eestisse. Siin moodustatakse sellest 20. Eesti SS - vabatahtlike diviis. 30. jaanuaril kuulutab Eesti Omavalitsus välja sunniviisilise üldmobilisatsiooni kõigile aastal 1904 - 1923 sündinud meestele” (Vahtre 1994: 189)

Pennu sõjamehete algaski sama mobilisatsiooniga 1944.a. algul. Võrust viidi ta Kloogale, kus oli Eesti Leegioni väljaõppelaager. Alguses, kui võeti poisse jalaväest suurtükiväkke, siis olid ikka nõudmised vanuse ja eriti kasvu kohta, aga kui Pennu sinna läks, siis ei olnud nendest nõudmistest enam eriti midagi alles. Kui neid jalaväe alt suurtükiväe alla üle anti, siis grupijuht leitnant Suurkivi olevat öelnud: “Need on nagu pabulad, mis suurtükiväelased neist mulle saavad!”. Aga ikkagi leiti nende hulgast paar rängemat meest selleks, et suurtüki juures seda 45-kilost mürsku rauda lüüa.

Kuna Kloogalt oli võimalus minna Tšehhoslovakkiasse suurtükiasjandust õppima, siis Pennu valis selle tee, kuna ta mõtles, et suurtükivägi on sihuke intelligentsem väeliik, mis nõuab pikemat ja põhjalikumalt väljaõpet. See aga tähendas ju seda, et nii saab ju pikemat aega eesliinist eemal viibida. Oli ju kõigil eestlastel selge, et sakslastel on mäng maha mängitud. Aga kes ei soovinud suurtükiasjandust õppida, see võis jalaväkke jääda ja nende saatuse oli selge - kohe rindele minek. Samas mõned kartsid, et kas Tšehhist üldse pärast hiljem koju saabki.

Jalaväelastena olid neil valge äärega pagunid ja neid kutsuti grenadeerideks, kui nad aga suurtükiväe alla üle anti, siis said nad punaste äärtega pagunid ja neist said kannoneerid.

Pennu kuulus nüüd SK alla, mis tähendas Schutz Komando ehk siis tema kui kõrgema kooliharidusega mehi (gümnaasiumi lõpetanud) kuulus Waffen SS-i. Need mehed, kes sinna määratleti, said sihturiteks ja tulejuhtijateks.

Kloogal korjati neilt ära isikutunnistused. Üks Kasaritsa poiss, nimega Heldur Tolga, kes oli ka Pennu leerikaaslane, oli seal väeosa kirjutajaks. Tema andis Pennule salaja isikutunnistuse tagasi, öeldes, et kõigile lüüakse sisse tempel "vabatahtlik" ja kui Pennu hiljem põgeneda tahab, on tal ilma selle templita kergem.

Väljasõit Tšehhimaale Penesovi algas siis, kui Lätis olid juba kõrgemad kraaviperved lumest puhtad, Poolas oli lund veel kraavide sees. Tšehhoslovakkias oli ilus viljaoras juba üleval ja ilmad päris soojad.

Väljaõppelaagris tuli algul päris kõvasti marssida täisvarustuses sinelid seljas palava päikese käes ja muudkui rivilaule laulda. Päike tegi huuled katki, nii et väga raske oli laulda ja kes ei laulnud, see sai: "in legen auf march-march!". Seda "in legen 'it" tuli karta, sest see oli küllaltki kurnav.

Väeüksuses olid ainult eesti poisid ja nende rügemendis olid nad pärit kas Võru- või Saaremaalt. Isegi otsesed ülemused - ohvitserid olid eestlased: Pajo, Pilt, Haljasmaa ja grupiülem Suurkivi.

Pennul oli Tšehhimaal ka omatehtud kannel kaasas, seda sai siis vahest õhtupoolikul mängitud. Ühel teisel Võrumaa poisil oli kaasas Teppo lõõts, nii et koos sai päris palju mängitud.

Haubits, mille tule juhtimist Pennu õppis, oli 8-laenguline, viimane, st. kaheksas laeng oli eriti võimas, see suutis lüüa 45 kg-se mürsu kõige suurema tõstenurga all 13,5 kilomeetri taha. Tšehhis tuli õppustel ka ise väliolukorras mitu korda tuld juhtida. Eesti sõjaväe kogemuste põhjal käis laskmine ruutvõrgu süsteemi järgi, vähemalt neljas lask pidi tabama. Pennul endal ei tulnud kunagi üle kolme lasu lasta.

Hiljem Narva all sõjaolukorras muidugi see õpitud asi lihtsustus, rindeolukorras oleks sirkli ja muude selliste tehniliste vahendite kasutamine kõvasti aega võtnud. Seal ta siis kasutas Narva jõe kaldakontuuride määramisel harilikke liiste, millest ta seadis kokku hädapärase pantograafi.

Sõdurpoisid koju kirju saates ümbrikuid kinni panna ei tohtinud, sest patarei ülem luges ja kontrollis kirjad läbi, et midagi niisugust kirjas poleks, mida sõjasaladusteks loeti.

Eesti ohvitserid, kes oma auastme olid saanud juba iseseisvuse ajal Eesti sõjaväes teenides, ei kõnetanud üksteist saksa nimedega, nii et omavahel kõneldes ei tituleerinud nad teist näiteks *untersturmführeriks*, vaid ikka leitnandiks. Eesti ohvitserid suhtusid eesti sõduritesse hästi.

"1944. a. 24. juulil algab saksa vägede tagasitõmbumine Narva jõelt Vaivara Sinimägedele. Päev hiljem alustab Punaarmee pealetungi ning vallutab 26. juulil Narva." (Vahtre 1994: 191)

Juuli algul saabus Pennu Eestisse, ta määrati teenima Eesti Leegionisse ja saadeti Narva rindele. Nende patareis oli 4 suurtükki, millest rindele Narva alla jõudis ainult 2. Nendest üks läks ka mõni aeg hiljem rikki

Vaivara kotti tulistades. See oli kaugel maa, nii et tuli võtta kõrge tõstenurk ja nii ta jäigi sinna taevasse vahtima, viidi Jõhvi remonti, hiljem said selle oma patareisse tagasi.

Narva rindel oleks Pennu peaaegu vangi langenud, nad olid positsioonil, kui jalavägi neist möödus tagala suunas. Lõpuks said nad juhuslikult ühe jalaväe allohvitseri käest teada, et rinne taandub. See oli Narva lahingu I järk, kus rinne taandus. Siis võtsid nad ühenduse oma staabiga, mis kinnitas seda teadet, kästi ka viimane suurtükk õhku lasta, sest veohobused olid kõik lennuki pealt maha lastud. Tuli õhku lasta ka sellepärast, et suurtükk ei jääks vaenlase kätte.

“27. juulist - 10. augustini 1944. a. toimuvad Sinimägedes ägedaimad ja ohvriterohkemad lahingud, mida Eesti pinnal kunagi on peetud. Punaarmee löögiüksused jooksevad verest tühjaks ning Nõukogude väejuhatas loobub pealetungist Tallinnale piki Narva - Tallina teed. Jõupingutused kantakse üle Lõuna - Eestisse.” (Vahtre 1994: 191)

Sinimägedes, viibis Pennu kaks täit päeva, ühe hommikupooliku ja ühe õhtupooliku, siis saadeti nad Konjusse, Ädiverre (Ediverre) ja sealt edasi Kuremäe kloostriks, kus oli wehrgang - aga nagu sõdurid naljatades kutsusid “spazierengang”. Seal taheti taastada sõdurite moraali, mis Sinimägedes kannatada sai.

Sealt mindi edasi lääne poole Häädemeestele ja edasi mööda rannikut alla Kilingi-Nõmmele.

“16. septembril algab saksa vägede väljaviimine Eestist ja Põhja - Lätist. Taandumist jäävad katma eesti väeosad, keda isegi ei informeerita taganemisest.” (Vahtre 1994: 192)

Tartu rindele nemad enam ei jõudnud ja ka Viljandis olid venelased juba sees. Jõhvist tulid ka ülejäänud kolm suurtükki patareisse järele, nii et nüüd oli jälle patarei täisvartustuses koos. Lõuna-Lätis pidid nad suurtükid sakslastele üle andma, aga peale Narva lahinguid ei olnud aega neid puhastada ja suurtükkidel olid torud seest roostes. Nüüd tehti nad kiiresti tavoti ja liivaga puhtaks, mis oli tegelikult lubamatu asi.

“24. novembril saksa vägede evakueerimisega lõpevad lahingud Sõrve poolsaarel. Kogu Eesti on läinud nõukogude okupatsiooni alla.” (Vahtre 1994: 193)

“1945. a. aprillil saadetakse 20. Eesti diviis rindele Tšehhoslovakkia piiri lähedale. 8. mail pärast Saksa relvajõudude tingimusteta kapituleerumist püüab 20. Eesti diviis Praha suunas taandudes jõuda Ameerika vägedeni ning anda ennast nendele vangi. Paraku satutakse Tšehhi partisanide kätte. “Tšehhi põrgus” hukkab ligikaudu 500 eestlast. Enamik ellujäänutest antakse üle Nõukogude võimudele, kes saadavad meie mehed Siberi vangilaagritesse.” (Vahtre 1994: 194). Pennu pääses

“Tšehhi põrgust” tänu 1944. a. lõpu taganemisel juhtunud “äpardusele”. Järgnevalt lähemalt Pennu taganemisest.

Edasi rändasid nad Leedusse - Klaipedasse, kus neilt võeti ka vintpüssid käest. Seletus oli lihtne, poistel oli ees sõit laevaga üle jõe Neeringa neemele, sakslased kartsid, et muidu võiksid poisid võimu laevas üle võtta ja Rootsi pörutada.

Ületanud jõe, marssisid nad jalgsi edasi lõunasse, olid väga sompus ja vihmased ilmad. See oli umbes 10.oktoobri paiku, kui Pennu oma reieluu ära murdis, selles oli süüdi üleväsimus, pikk marssimine, ööbimine vihmasaju käes ja üleüldine kurnatus.

Pögenikevoorist ja taanduvatest vägedest sõitis pidevalt mööda veoautosid, üks siis sõdurid püüdsid natuke oma jalavaeva vähendada ja auto peale hüpata, nii ka Pennu. Tahtis auto peale hüpata, kuid libises ja jäi auto järelvankri alla. Saksa loomaarstist velsker tegi talle kiiresti lahase. Sealt sõidutati ta Kumbinnenisse, edasi Jösselisse, kus ta viibis ravil kuni 1.aprillini 1945, kuni ameeriklased laatsareti hõivasid.(Pennu rügement viidi Ida-Preisimaale ja Sileesiasse, kus kõigi eesti üksuste riismed kokku korjati ja uuesti venelaste vastu saadeti. Hiljem jõudsid nad Tšehhoslovakkiasse, kus nad langesid või võeti vangi tšehhi partisanide poolt ja anti venelastele välja. Mõned pääsesid ka ameeriklaste sõjavangi). Siis toimus Ameerika-Saksa sõjaväearstide juuresolekul inimeste sorteerimine. Kes suutsid käia, need marsitati jalgsi minema, Pennu ja veel mõned raskemini haavatud viidi hiljem ameerika autodega Piilefeldi vahelaagrisse, kus nad ööbisid. Edasi sõitsid nad Weseli kaudu Hollandisse, kus nad pandi edasi rongi peale. Neid veeti lahtistes plekkvagunites, kus katust peal polnud. Ühes Hollandi linnas inimesed seisid ülekäigusilla peal ja loopisid vangidele kive kaela. Saksa ohvitserid arutlesid omavahel, et ei tea, miks hollandlased nende peale nii vihased on, kuna nende arvates hollandlastele sõjas suurt kahju polevat tehtud.

Edasi sõideti (L)Namüüri, kus nad olid mitu päeva paigal. Seal oli söögiandmiskohas väljas suur plakat, kuhu oli peale kirjutatud: “Et te siin olete, võlgnete tänu oma -le!” Seal jõudsid nad edasi Prantsusmaale, kus tehti ka täitõrje. Saksa täitõrjepulbrit koges Pennu sundtöötreenistuslasena Kiviõlis ja ka saksa sõjaväes. Haises see võikalt, kuid täid seda aga suurt ei häbenenud. Ameeriklaste pulbril aga haisu üldse polnud, kuid toime oli kõvasti efektiivsem, ameeriklaste laagris täisid polnud. Tuli avada kaelus ja püksid alla lasta. Kontrolliti ka, et kellelgi poleks keelatud asju (ameerika sõjavangis). Pennu andis ära soome vedelikurummutusega kompassi, keelatud sõjaväeinventar oli ka peegel.

Alguses olid kõik balti rahvad koos, laager oli jagatud mitmeks erinevaks nelinurkseks aiaks. Hiljem, kui Pennult leiti see “verevenna”

märk, st. veregrupi tätoveering kaela alt, eraldati ta "Wehrmachi" sõduritest ja teda tööle ei lastud. Mõni eestlane oli ka Wehrmachi sõdur olnud ja neid kasutati ka töödel, aga kes olid töödel, neil oli ka suurem toidunorm.

Pennu juhtus mõneks ajaks reamehena ka ohvitserihärrade juurde. Oli seal ka üks lätlasest sõjavang, kellele ohvitserid ei tahtnud eriti magamisruumi teha. Pennu solidaarsusest teise baltlase suhtes ütles neile, kuna ta valdas saksa eelt, et siin oleme kõik ühtemoodi "härрад sõjavangid" ja selle maa eest maksab Ameerika valitsus.

Üleüldse olid ohvitserid kõik sakslased ja kiskusid ka omavahel nõrka riidu, mida näiteks lihtsõdurite ehk *lanzerite* seas polnud.

1945.aastal alanud Nürnbergi protsessi käigus, selgus ikkagi, et enamus eesti mehi olid sunniviisiliselt saksa sõjaväkke võetud ehk mobiliseeritud, siis koheldi ka nn. SS -mehi leebemalt.

Sügisel 1945 anti nad üle prantslastele ja nad viidi Pariisi. Üleandmise tseremoonia ameeriklastelt prantslastele oli muuseas omaette kultuurne toiming, mida hiljem venelastelt ei olekski osanud tahta. Vangid kutsuti ruumi, kus oli pikk laud - ühel pool ameeriklaste esindus, teisel pool prantslaste oma, Ennemalt vangi võttes olid vangidelt ära korjatud peale keelatud asjade ka nende isiklikud väärtasjad. Need olid pandud vangi nähes ümbriku sisse ja kinni kleebitud. Igal ümbrikul oli oma number ja kviitung selle numbriga anti vangile kätte. Tseremoonia käigus ameeriklane küsis väärtasjade kviitungi, siis otsiti see ümbrik üles ja avati ning näidati vangile ükshaaval, et tema väärtasjad olid kõik ilusasti alles.

Ja nüüd siis omakorda prantslased panid need asjad uude ümbrikusse ja andsid selle kohta vangile kviitungi. Pennul midagi erilist seal polnudki, ainult Tšehhi, Saksa ja Itaalia raha natukene ja isiklikud dokumendid koos Võru Gümnaasiumi ja Tartu Tehnikumi lõpetamise tunnistustega.

Prantsusmaal viibis Pennu ainult mõningat aega, siis varsti anti ta üle venelastele, mis oli juba hoopis teistsugune protseduur. Seal võeti ära kõik asjad, mis vangil veel alles jäänud olid. Isegi habemeajamise aparaat ja terad võeti ära, ja see oli ka viimane kord neid asju Pennul näha. Ja süüa anti ka kohe palju kehvemini.

Algul viibisid nad Uus-Brandenburgi vangilaagris ja sealt hakati neid Eestisse tooma. See oli talve kõige külmemal ajal. Valgevenes Grodnos oli seni paigalolek, kuni sisustati uued vangivagunid. See oli sellepärast, et muutus ju rööpalaius. Vagunites olid laudnarid ja oli ka väikene ahi, aga mingisugust küttematerjali polnud. Ainukeseks kättesaadavaks küttematerjaliks jäid nari aluslauad. No aga kes neid siis enda alt ära tahtis anda! Kuid nagu Pennu ütleb: "Hädaga sööb ka vanakurat kärbseid!". Tuli siis nende samade narilaudadega kütta. Selleks heideti liisku, kes kaotas, pidi ühe laua ära andma. Nende laudade tükeldamiseks tuli mitme mehega

peale hüpata. See protseduur aga tegi omakorda suurt kära, nii et venelaste konvoi arvas juba, et vangide seas on mäss lahti ja lõhutakse vaguneid. Ja kui rong ükskord Narva jõudis, oli nii mõnelgi mehel ainult üks laud selja all alles ning pea all samuti üks laud.

Narvast marsitati nad Suur-Soldino mõisa vangilaagrisse. Seal oli esimeseks asjaks vormiline saunaskäimine, selleks anti igale mehele ainult kaks toobitait vett. Häda oli aga selles, et transportimise ajal polnud keegi mingit joogivett saanud ja kuna söögiks olid olnud ainult kuivikud ja natuke soolast liha, siis oli kõigil meestel hirmus joogijanu. Ja nii jõigi Pennu pool sellest pesemiseks määratud veest ära. Järgmistel päevadel vee saamiseks koguti katustelt vett, mis peale ärasulatamist nägi väga hall välja, aga midagi polnud teha, tuli juua seda, mida sai.

Suur-Soldino vangilaagris olid nad kuu aega, sealt võeti ta teenima tööpataljoni, esialgu Narva. Hiljem Sillamäel, Molodinos, Jouri järve ääras Katlõ raudteejaama juures. Tööpataljonis löösi ühte patta eestlased, lätlased, leedulased. Seal tutvus Pennu lähemalt läti keelega. Juba enne sõda kodukohas Rõuges tuli tal kokku puutuda läti keelega. Nagu seal kandis kombeks, oli ka Pennu kaugelt natukene läti päritolu. Algkooli päevil näiteks lauldi läti iseseisvuspäeva ajal koolis läti hümni, nii et Pennul oli juba väike kokkupuude selle keelega olemas.

Ameerika vangilaagris alustas ta uuesti läti keele õppimist. Tööpatis olid lätlastel mõned lätikeelsed raamatud kaasas. Neid raamatuid lugedes ja lätlasi kuulates (hiljem ka suheldes) sai Pennu selle keele päris selgeks. Pennu valdab veel hästi inglise, saksa, soome ja vene keelt. Alguse tööpatis olles Pennu vene keelt ei mõistnud, nii et leitnant pidi teda tõlgi kaudu sõimama.

Tööpataljonist vabanes Pennu aprillis 1949.aastal. Sama aasta märtsiküüditamisest pääses ta tänu sellele, et teda polnud sel ajal kirjas ei tööpatis ega ka veel Rõuges, sest ta ei teadnud, et uute seaduste järgi tuleb end kohe sisseregistreerida. Hiljem taheti talle selle eest veel trahvigi teha, kuid siis oli ta juba Võru Tehnikumi õpilane.

3. BERNHARD PETTAI JUTUD JA ÜTLEMISED

Setude ja võrukeste lood

- Kes on rikkam - kas võrukene või tartlane? Võrukene on ikka rikkam, sest kui ta võtab särgi maha, siis jääb tal hamõ alla, aga tartlasel jääb siis kõht paljaks (võrukestel tähendab särk kuube või pintsakut).
- Setud käisid tsaari ajal ja I iseseisvuse ajal mööda maad kausse ja potte müümas. Mitte just niiväga raha eest nad ei tahtnud oma kaupa müüa, kuivõrd rohkem teravilja eest. Oli traditsioon, et anti teravilja niipalju, kui see nende müüdav anum mahutas. Sellest tuli ka siis väljend: kätütäut vasta (ema käest kuulnud). Ema kodukandis hirmutati lapsi setudega, et kui korralik laps ei ole, siis viib setu su ära!
- Setu läks kord oma potikoormaga mõisasse. Sõitis ta härrastemaja ette. Seal mõisateenija ütles, et sinna ei tohi sõita. Setu kostis: "Ega ma ei sõidaki, ma sammõ tulli." (ma sammudes tulin)
- Setu puutub kord kaubitsedes kokku purjus tudengitega. Need olevat siis hüüdnud: "Tere, kapten, kuhu sa purjetad?" Set kostnud selle peale: "A vet olõ ei ma viil kapten, ma tüürimiis õnnõ, kapten om kajutin, astke sõsse, küsüge kohe laiv lätt!" ja tõstis siis hobuse saba üles.
- Haanja kandis on olemas Külma-, Tilga-, Rasva- ja Munaküla. Kord tulnud jälle setu oma kaubakoormaga, küsis perenaise käest nii: "Kas siist lätt tii talla pitte maa sissõ (Kas siit läheb tee mööda talusid sisemaa poole)?" Perenaine siis juhatanud Külma-, Rasva-, Tilga- ja Munakülla. Setu kuulas juhatause ära ja ütles: "a' perenaanõ, nahka ei ma' tan perse viiri müüda käüma, küll ma' tiia kohe ma läe, ma läe õkva tulba tiid!" (tulp - kahel pool teed olevad postid).

Hariduse, kiriku- ja mõisalood

- Ernst Peterson, Rõuge kooli- ja haridustegelane, nähes ühe oma õpilase hästi väikseid tähti, rääkinud järgmise loo.

Üks mõisaproua von Tittmar oli läinud naabermõisasse külla. Saanud sealt siis oma mõisa toapoisile saksa keelse ja gooti tähtedega kirja. Toapoiss olnud eestlane. Nagu tol ajal kombeks oli, valiti toapoisse ärksama vaimuga kohalike talupoegade hulgast. Toapoiss aga ei osanud lugeda. Mõelnud siis, et mida proua võiks tahta. Vaadates neid imelikke gooti tähti, mis olid omapärase teravaotsalise kujuga ja nägid välja tema arust nagu kaeraterad. Mõtelnud siis, et mida ta muud ikka tahab, kui kaeru hobuse jaoks ja saatis siis naabermõisasse paar kotti kaeru järele.

Siis see Peterson, oma õpilase käekirja vaadates öelnud, et sinu kirjast võin ma arvata, et sina tahad linaseemneid.

- Pastorid pidasid kohalikku kirikukroonikat alates eelmise sajandi algusest kuni selle sajandi alguseni. See kroonika oli saksa keelne. Esimesena kirjutati sinna eesti keeles sajandi alguses köster Assor. Veel Hollmann oli kirjutanud seda saksa keeles. Huvitav, et üks rahva sees kuulus eestlasest pastor Rudolf Kallas kirjutas seda kroonikat ometigi saksa keeles. Pärast Assorit oli õpetaja Viks, vapsid arreterisid tema lühikeseks ajaks. Selles kroonikaraamatus olid Viksi kirjutatud kohad välja võetud ja selle koha peal oli mäрге, et poliitiline politsei omistas selle. Viimane ennesõjaaegne pastor Reinaru põgenes 1944-ndal aastal ära Rootsi ja andis selle kroonika kellegi kogudude liikme kätte. See toodi tagasi pastor Leimannile, kes andis seda ka Pennule lugeda. Pennu oli Rõuge pastoraadi revisjonikomisjonis päris pikka aega. Peale oma ema surma on ta seal vähem käinud - põhiliselt tähtsamatel kirikupühadel
- Ilmalikud mõisnikud ei hoolinud talurahva harimisest, nende seisukoht oli Pennu arvates isegi niisugune, et selles on maailmalooja Jumal vea teinud, et ta ei ole talupoegadele kapju alla loonud, kuna siis poleks jalanõusid neile vaja
- Kirikulaulus on tekst: "Nüüd hingavad inimesed, metsloomad elajased". Kohalikud "krantsid" kombineerisid selle kirikulaulu ümber: "Nüüd hengvä inimese, perst kaapva kabäjasõ(noorikud)!".

Rindelood

- Oli juhtumisi, kui poiss saadeti rindele, aga tema koju või lähedusse majutati mingi saksa sõjaväeosa. Eks siis saksa sõdurid hakkasid nende poiste pruutide või naistega kantseldama. Tartus oli kord üks rühm poisse läinud tagasi rindele, kuna puhkus oli läbi saanud. Ja kahel pool olla rahvast seisnud, kust need poisid läbi sammusid. Ja siis üks poiss, kellel ka meel eelneva pärast paha oli olnud, olla hüüdnud: "Litsid paremale, vargad vasakule, sõjavägi läheb keskelt läbi."
- Rindel kirjad tsenseeriti, nii et midagi sellist eriti ei lastud, mis oleks meele ärevaks teinud või mis oleks sõjamoraali kahjustanud või siis midagi mittesobilikku sõjaväe kohta kuulutanud. Üks poiss oli siis koju kirjutanud niimoodi: "Sest om hää, et elo om hää, egä päiv saat süvva, mõni päiv saat kats kõrdagi!"
- Enne rünnakut ja lähivõitlust süüa ei antud, kuna siis oli haavata saades tohtritel kergem ja muidugi ka ökonomia pärast, et pärast vähem suid toita.

- Ükskord pääses Pennu kahest surmast. Oli tema kord tarvis minna patrulli. Siis jõi Pennu ennast meelega täis. Kuna ta mingi suurem napsimees polnud, jäi ta väga purju. Pärast napsivõtmist loivas ta siis oma sügava laskepesa poole. Enne oma pesasse jõudmist kukkus Pennu sisse ühte veevõtukohta, nii et napilt jäid välja tolknema pea ja üks õlg. Poisid tõmbasid ta siis sealt välja ja kuna Pennu ise omalt poolt suurt aktiivsust üles ei näidanud, siis lohistati ta oma enda laskepesasse, aga pea ees niimoodi, et jalad jäid välja tolknema. Sealt ta siis hiljem patrullimise ajaks jalgupidi välja tõmmati. Võõrihm, püss ja kiiver, mis olid sinna kõrvale põõsasse pandud, riputati talle nüüd ümber nagu jõulupuuehted ilme tema enda osavõtuta. Külmas niiskes udus patrullides hakkas Pennul külm ning ta otsustas oma märjad riided ära vahetada. Olles sellega hakkama saanud, läks ta tagasi. Aga kuna oli udune, siis ta paterdas tükk aega seal ringi oma paarimeest otsides. Lõpuks, kui nad magama said ja hommikul ärkas, ütles Pennule patarei kuulipildujapost, et nad oleks ta öösel peaaegu maha lasknud. Asi oli selles, et kuulipildujapost oli märganud udu sees mingit kahtlast kogu liikumas ja kuna Pennul oli siis veel kõva kilk peas, siis ta ei kuulnud hüüdu: "Seis, kes seal on!". Kuulipildur oli juba hirmul, et kuna kogu ei vasta midagi, siis on juba kindlasti venelased nende positsioonide juurde hiilinud. Tal oli juba sõrm päästikul olnud. Nii, et pääses sel ööl kahest surmast - uppumisest ja mahalaskmisest.
- Rindele minnes anti sõduritele selga roheline aluspesu, kuna nad olid eliitüksus - SS. Wehrmachtis oli näiteks valge aluspesu. Roheline aluspesu (ja ka taskurätid) olid selleks, et mehed ei saaks allaandmise märgiks midagi valget lehvitada.
- Narva rindel juhtus selline asi. Oli vaikne õhtupoolik, eest vaatluspunkti võeti telefoniühendus ja paluti Pennul kannelt mängida ja saateks ka laulda. Asi kestis seni, kuni sakslane juhtus pealt kuulama ja pistis lõugama. Siis tuli mäng ära lõpetada.
- Ega tuju rindele minnes eriti hea polnud, tuli ennast tapaloomadena, eriti siis, kui hakati mehi Võru raudteejaamast Tallinasse viima. Kellel oli enam-vähem millegi eest viina või puskarit osta, need ka seda olid teinud. Eks nad nüüd püüdsid siis sellega endale head meelt teha, küll nad siis laulsid ja lallutasid. Kogu see helide segu tuletas Pennule meelde Eesti vabariigiaegset laata, kus lihunike poolt kokkuostetud loomad näljast karjusid.
- Tšehhoslovakkias Penesovis olid neil kasarmus kahekaupa riidekapid. Väeosa korrapidaja nägi siis ükskord kannelt ja lõõtsa ning temas tärkas uudishimu. Ta tahtis väga nende mängu kuulata ning unustas oma kohustused. Siis Pennu mängiski koos selle teise Võrumaa poisiga kapiülevaatusle määratud aja täis. See ülevaatus oli suur nuhtlus, sest

sakslane leidis alati, millega norida korra suhtes ja halva korra est võis saada jällegi “*in legen aut march-march!*”. Nii et kogu nende jagu oli rõõmus selle lõbusa pääsemise üle.

- Tšehhoslovakkias väljaõppel olles loeti ikka kirju ette niimoodi, et kõik kuuleks. Ühele Laometsa nimelisele poisile tuli kodust venna käest kiri, kus oli kirjas lõik - “mul praegu kõnnib”. Keegi ei saanud aru, mida see tähendab, lõpuks tuli siis välja, et puskar käib.
- Viimasel otsal võeti suure hädaga rindele ka vangis kinni olevaid mehi. Poisidki laulsid sel ajal: “Narva alla läheme me, sakslasel on häda käes!”. Lasti need siis välja, said paar päeva kodus olla, siis kohe rindele. Pennu rügemendis oli k paar sellist meest. Üks oli Saaremaa poiss, kes oli voorivankri juhiks. Läbi minnes tühjadest küladest, kust inimesed olid ära läinud või ära aetud, võttis ta jalgrattaid ja õmblusmasinaid ja muud sellist tráni. Seda meest kutsuti siis Röövli-Eesdiks.

Sel päeval, kui tuli Narva alt tegelemine, juhtus selline lugu. Pennu oli arvestaja nr.1 ja Luik Lembit oli arvestaja nr.2. Seal nad siis arvestasid vene lennukite pardarelvade kärina saatel välja nende patarei tulepositsioone. Selles kõvas möllus oli raske hoida mõtteid matemaatika juures. Luik Lembit siis ütles Pennule: “Kaht asja ma ei salli - lennukeid ja Röövli-Eedit!”. Pärast sõda sai Luik mingil moel karjääri teha - ta oli saanud Rõuge sovhoosi direktoriks. Pennu siis küsis aastaid hiljem tema käest: “Kas sul on meeles need kaks asja, mida sa Narva rindel ei sallinud?”. Ta ei mäletanud, aga vaatamata oma kõrgele kohale kohtles Pennut väga sõbralikult.

Sõjajärgsed lood (kaaslased, küüditamised, kandlest)

- Üks teine Pennu väeosakaaslane sai Mõdriku Põllumajandustehnikumi direktoriks. Tema nimi oli Leonid Soidla, talle Pennu kirjutas, aga vastust ei saanud. Ju mees kartis oma koha pärast.
- Pennu praegune kannel on Tallinna Klaverivabriku mudel, 48.-rubla tükk. Pennul juba varem tema juures mõni asi ei meeldinud. Juhtus siis selline lugu, Pennu andis kandle mängida ühele oma tuttavale, Lible Koidule. See siis “poos kandle ära”, st. ta oli kandle trossiga jalgratta pakiraami külge sidunud ja see hõõrus kandlele vaod sisse, nii põhjale kui ka kaanele. Pennu tegi siis uue põhja ja kaaneja ka paar uuendust. Klaverivabrikus olid keeled kõik hunnikus. Bassi kõrval olevad natuke jämedamad keeled olid ka sama pikkuseni välja venitatud. Pennu leidis, et kuna need tuli häälestada juba kõrgemalt, st. suurema pinge juures, tema aga sai kõrgema hääle kätte pikkuse lühendamise tagajärjel ning ei olnud

vaja nii suurt pinget keelte pingutamisel, kuna see koormab ju kandleraami. Kui vanu kandleid vaadata, siis on näha, et suur pinge on kiskunud isegi tapikohad lahti, rääkimata kõlakastist. Esimest paljast keelt ei viinud ta enam bassikeele kõrvale pöördpulka välja, vaid jättis sissepoole. Ülejäänud lühemate keelte juures jäid pulkade vahed väiksemaks, mitte enam nii pikaks, kui see oli enne olnud. Siis Pennu monteeris sinna sisse veel ka mikrofoni, veel jättis ta pisut põhja ja kaane üleulatuvaks ja hõõveldas augu koha pisut madalamaks ja pani sinna ühe puitvineerist rõnga, mille kiud olid risti vastu kaane üldsuunale, sellepärast, et ta oli näinud mitmeid kandleid, mis olid selle kõlaaugu ümbert lõhenenud ja millel oli üks pool kõrgemal kui teine. Samuti pani ta selle ristsuunaga vineerist rõnga ka allküljele. Pennu arvas, et ka klaverivabriku toodetel võiks palju uuendusi olla, et miks seal spetsiaalseid insenere pole. Siis ta ehitas veel oma kandlele monogordi häälestamise jaoks.

- Pennu sattus pidevalt konflikti kohalike võimumeestega ja seda just oma terava keele ja otsekoheste ütlemiste tõttu. Näiteks oli üks venelane, ühe villaveski brigadir ja Pennu julges kahelda tema kui parteilase aususes. Tema aga kaebas edasi peainsenerile ja direktorile. Peainsener aga oli Pennu tehnikumikaaslane, kelle käest ta seda teada sai, et tema peale on kaevatud. Direktor, komnoor Gustav Raidla, kutsus Pennu välja kohvile ja pragas selle eest, mis ta oli rääkinud. Ta ütles, et sina võid öelda, et teine on sulgi ja varas, kuid sina kui parteitu ei tohi parteid puudutada. Pennu siis kostnud, et tema pidi koolis pisut ka konstitutsiooni sätteid õppima ja ei ole leidnud, et oleks eraldi paragrafid parteilaste ja parteitute jaoks. Mille peale siis direktor kostnud, et kurat, ega joptvaju matj ka kusagil kirjas ei seisa.

Siis kui ta prantsuse vangilaagrist vene tööpatti võeti, siis üks vene ülemus lubas ta mingi ütluse pärast vangi panna. Selle peale siis Pennu kostnud, et vangist ta ju tulebki, aga ta oli kuulnud, et Nõukogudemaal olla elu parem ja üldse kõik parem kui mujal vanglates. Tema seda ei kartvat ja ega siis vanglateski ei saa barbarid olla!

- Miks Pennu poissmees on? Esiteks, sõjast tuli ta tagasi sandina, naiste silmis juba sellepärast miinus juures, kuid see on ainult üks kolmandik hädast. Kaks kolmandikku hädast on see, et tööpataljonist pääses ta välja sel aastal ja sel kuul, kui toimus II massiküüditamine (1949.a.) Ja ehkki süüdistati võib-olla ainult perekonnapead, läksid Siberisse ka naine ja lapsed. Ja Pennu, kui Saksa sõjaväes olnu, ei võinud iial teada, millal tema kord tuleb ja et

kui läheb, siis läheb tema üksinda ja tema pärast ükski teine kannatama ei peaks.

REPERTUAARI NIMEKIRI

Pennu omad ütlemised.

- Antsla oli juba I iseseisvuse ajal üks punaste pesa ja paistab selleks ka praegu jäänud olevat.
- Ajalugu õpetab meile seda, et meie temast õpetust võtnud ei ole.
- Kui sul raha on, võid panna kuradi tantsima, aga kui sul raha pole, paneb kurat sinu tantsima.
- Pennu arvas, et kui ta poleks õigel ajal reieluud ära murdnud, oleks ta praegu altpoolt vaadanud, kuidas kartul kasvab.
- Kes orja m...-iga tehtud, see ka orjaks jääb

8. Põhjanend

9. Neukene noorukene

10. Kui kallist kodust

11. Kuldnõu õhtunõu

12. Legioonide marss

13. Kodumaa, oh vaata julgelt illes

14. Jaa puhkama rahus mu seltsimees sin

15. Poolamaid midgede taga

16. Kas mäletad kallim

17. Elu suunil

18. Paroodia laulust "Elu suunil"

19. Kallike kaugel

20. Sofii ja Fifi

21. Pataljon "Narva" laul

22. Sõduri valts

23. Dvārsat let

24. Norini pesa

Muud laulud

1. Ants oli juba

2. Meremehe jutustus

3. Tore poiss

4. Sinieja

5. Kaks viisakat meest

6. Meremehe reilender

7. Kurbiik meremehe valts

8. Puijala Matsi polka

4. BERNHARD PETTAI LAULUREPERTUAAR

REPERTUAARI NIMEKIRI

Sõjateemalised ja sõjas lauldud laulud.

1. Tartu neiu
2. Ilmeni ääres
3. Kaugel Sinust ja kodumaast
4. Lepalind
5. Täna õhtul
6. Sõduri igatsus
7. Tuhat tähte
8. Põhjaneid
9. Neiukene noorukene
10. Kui kallist kodust
11. Kuldne õhtupäike
12. Leegionäride marss
13. Kodumaa, oh vaata julgelt üles
14. Jää puhkama rahus mu seltsimees siin
15. Poolamaa mägede taga
16. Kas mäletad kallim
17. Elu sunnil
18. Paroodia laulust "Elu sunnil"
19. Kallike kaugel
20. Sofi ja Fifi
21. Pataljon "Narva" laul
22. Sõduri valts
23. Dvadsat let
24. Nonni pesa

Muud laulud

1. Ants oli juba
2. Meremehe jutustus
3. Tore poiss
4. Sinioja
5. Kaks viisakat meest
6. Meremehe reilender
7. Kurblik meremehe valts
8. Puujala Matsi polka

9. Setokõsõ

10. Kesk õitsvaid lilli
11. Variant laulust "Kesk õitsvaid lilli" "Kesk voodilinu"
12. Elu noore naisega
13. Laul usuvahetusest
14. Linakolkija
15. Roosiaias
16. Labajalg
17. Võru reilender
18. Mina laupäeva õhtul lauluga
19. Kuplee
20. Madrus ronis laevamasti
21. Perenaiseks ma ei taha
22. Valusad on armuhaavad
23. Neiu ja mustlane
24. Pilalugu ("Mutiuonu" viisil)
25. Vanapõisi laul
26. Perenaanõ pesse kassi
27. Mall oli kena neiu
28. Ankur nüüd üleval, purjed kõik peal
29. Me läheme preilnad reisima

3. Jõudsid kätte soojad suvepäevad,
sõdurpoisid rindel lahkusid.
Taga neiu üks maha jäädes
valas kurbi valupisaraid.

4. Oõbik, oõbik, sina teadsid seda,
sest ei peis ise oled Sa -
süvi mõõdas, Sina lendad ära,
Sind ja poisse ei võr uskuda.

5. Sõdurpoiss ta kirjad kokku kõõis,
laagriüles ära põletas.
"Oh, Sa kergemeelne Tarnu neiu,
uskusid, et armastan vaid Sind."

(Väga populaarne laul rindemeeste hulgas, hiljem ka vangilaagris. Eriti populaarne oli münnoorne väheosa rivilaaduna Tšehhoslovakkias. Laul pärineb arvatavasti 1. Eesti Vabariigi ajast. Tal ajal leitud variant "Rattapõistest" sõdurpoiste asemel ja väheosa põlmud.)

SÕJATEEMALISED JA SÕJAS LAULDUD LAULUD

1. TARTU NEIU

1. Elas Tartus noor ja nägus neiu,
sõdurpoissi hellalt armastas.

„:; vaiksel õhtul pargipuude vilus
truudust vandus talle surmani.:;“

Refr.: Neiu, kas tead, akna avama Sa pead,
neiu sel ööl Sulle külla tulen veel.

Ainult üks tund segan Su und.

Neiu ennast voodi peida, sõdurpoiss ei armu heida.

Neiu, kas tead, akna avama sa pead,
neiu, sel ööl, Sulle külla tulen veel.

Ainult üks tund segan su und,

neiu sel ööl Sa armud veel.

2. Truuiks jään ma igavesti Sulle,
ütles ta ja andis hellalt suud.

“Tõusku päike tunnistajaks mulle,
et vaid sõdurpoisil olen truu.”

3. Jõudsid kätte soojad suvepäevad,
sõdurpoisid rindel lahkusid.

Taga neiu üksi maha jäädes
valas kurbi valupisaraid.

4. Ööbik, ööbik, sina teadsid seda,

sest et petis ise oled Sa -

suvi möödab, Sina lendad ära,

Sind ja poisse ei või uskuda.

5. Sõdurpoiss ta kirjad kokku köitis,
laagritules ära põletas.

“Oh, Sa kergemeelne Tartu neiu,

uskusid, et armastan vaid Sind.”

(Väga populaarne laul rindemeeste hulgas, hiljem ka vangilaagris. Eriti populaarne oli minoorne vaheosa rivilauluna Tšehhoslovakkias.

Laul pärineb arvatavasti I Eesti Vabariigi ajast. Tol ajal tuntud variant “Ratturpoistest” sõdurpoiste asemel ja vaheosa polnud.)

2.ILMENI ÄÄRES

- 1.Me seisame Ilmeni ääres,
meil tuntud on Volkovi sood
ja Ukraina steppides kaugel
on sõitnud me järelveoreed.
Ei ole meil kodu ei paika,
kord siin, kord jälle seal,
kuid igal pool neiud ...
- 2.Ei ole mul isa ei ema,
ei õdesid vendi ka.
Kõik röövis mult punane.
Nii sageli kui loojub päike
ta järel igatsen.
Oh oota mind, neiuke väike, pea saabun
võõrailt teilt.
- 3.See oli vast näärikuu aegu,
kui päike punetas
ja pilvepaar taevavõlvil
meil nägemist tõotas.
Tuleb Jaanipäev, siis saan ma koju,
saan sinna, kus väikene neid.
Saan sinna, kus kodumaa metsad,
kus ootab mind õnneleid.

Eesti Leegionis lauldud populaarne valss.

3.KAUGEL SINUST JA KODUMAAST

1.Kaugel Sinust ja kodumaast,
kaugeil võitlusteil.

Kaugel kodust, mu noorusraast
olen võitlemas veel.

Refr.: Oota, kallim, oh oota, Sa, kaugelt tervitan Sind.
Millal tulen, ei tea ju ma, seob võitlus veel mind.

2.Kevad kaasa ju õisi toob
ja haljendab niit.

Tuju rindelgi uueks loob,
laulan armsamat viit.

Refr.: Oota, kallim, oh oota, Sa, kevad lohutab Sind.
Millal tule, ei tea ju ma, seob võitlus veel mind.

3.Olen punkris või rünnakul,
ikka meenud Sa mul.

Vaibub lahingu marutuul,
laulan jällegi Sul.

Refr.: Oota, kallim, oh oota, Sa, tulen vaatama Sind.
Millal tulen, ei tea ju ma, seob võitlus veel mind.

4.Kord väsivad vaenuväed
ja meile jääb võit.

Saabub helgelt see õnnepäev,
algab koju mu sõit.

Refr.: Sinu juurde siis lendan ma,
iiial enam ei läe.

Õnne naudime Sinuga,
Sinu juurde ma jään.

Üks tuntumaid eesti sõdurilaule II Mailmasõjas, mida näitab ka see fakt, et tuntud oli see laul erinevates väeosades (nt. Eesti 20. Relva SS, Pataljon "Narva", Võru Piirikaitse Rügement). Vähem kuulis Pennu, seda lugu rindel olles, rohkem vangilaagri päevil.

4.LEPALIND

1. Lenda-lenda , lepalind,
viimast korda palun Sind. *lenda- lenda kaugele*
Sinna, kus mu kallike, jah kallike!
2. Lenda kiirel lennul Sa,
teda mu poolt tervita.
Ja kui tema küsib: "Mis ma teen?",
ütle, et ta järel igatsen.
3. Ütle, et ta ei kurvastaks,
ütle, et ta nutma ei jääks
ehk küll kaugel viibin ma,
tulen tagasi ma võitjana, jah võitjana!
4. Sinu silmad on kui öö,
ära õnnetuks mind tee.
Nõnda laulis väike lepalind,
kui ta tervitas, mu kallim, Sind, jah kallim, Sind!

*Seda laulu kuulis Pennu vangilaagris olles, olevat olnud samuti rivilaul.
Antud variant pärineb jällegi rahvalaulust.*

5. TÄNA ÕHTUL

1. Täna õhtul naudin Sinuga armuõnne hurmavat.

Homme puhkus peab lõppema, mind kutsub Isamaa.

∴ Ja kui koidikul kaela ümber võtsid Sa mind,
arm ületas kõrgeima mäe.

Kurb valu mul hääles helises: "Kallim ega Sa veel ei läe!" ∴

2. Ikka meelestub see koidikul viimne suudlus Sinuga.

Ja kui olen Läänes sõjaraal, oled mulle armsam veel.

∴ Sa oled nii kaugel ja kättesaamatu,
kui see koidutäht sel varahommikul.

Kui see palav pilk ja see armas hää: "Kallim ega Sa veel ei
läe!" ∴

3. Elus möödub kõik ja saabub aeg, kui Sind jälle embleen ma.

Kui ei taba Läänes surmakuul, jääne surmasuudlus mind.

∴ Surmaunne suikudeski meelestud Sa mul,
Sinu suudlus nii ääretu, hell.

Kui tuul sul tasa kõrva sositab: "Kallim, ega Sa veel ei läe!" ∴

4. Aovalgel viimast korda veel Sinu nime hüüan ma.

Kustun ühes koidutähega, sangar sureb rõõmuga.

∴ Ehkki kaitsenud kodu ma oma verega,
marmortahvlilt mu nime kord loed,
pisar silmanurgas sädeleb.

∴ Lein jäädavalt Sulle jääb." ∴

Salmi keskmise osa viis on sarnane "Ahoi, ahoi eesti neiu" keskmise osaga.

*Penari värske laulu seadus võlma, kuid Penari on kuulnud ka faksi
variandis. Oli raskesti võtta loe kiiresti.*

6.SÕDURI IGATSUS

1. Õhtupäikese viimased kiired
läänetaevasse särava lõid
ja kui öö Sinult kajakatiivad
kodurandadelt sõnumeid tõi.

Refr.: Minust maha jäi kodune talu,
kivid, künkad ja niitude raad.
Sääl, kus lapsena jooksin paljajalu
koplis kase all, lillede raal.

2. Kaugel merede taga, kus metsad
latvu tõstavad pilvede pool.
Kaugel metsade taga, kus meestel
saatus tundmatuid muresid toob.

Refr.: Minust maha jäi isa ja ema
minust maha jäi õde ja vend.
Ei ma teegi, kas elavad nemad,
kas neil saabub kord vabadusrõõm.

3. Tahan jõuda veel kodumaa randa,
näha loojuva päikese tuld.
Tahan kohata tütarlast õrna,
õnnest sosistaks talle mu huul.

Refr.: Ja kui saatus on määranud mulle,
et ma kodumaa kollet ei näe,
siis mu unelmad rändavad sinna,
kus on säravas Põhjala ööd.

Pennu väeosas lauldi seda laulu valsina, kuid Pennu on kuulnud ka foxi variandis. Oli populaarne lugu ka peale sõda.

7.TUHAT TÄHTE

1. Tuhat tähte säras taevas sellel tunnil,
õrn tuul puudelehti vaevalt liigutas.
Unelusse vajund silmil Sulle vaatsin,
tuul Sul armusõnu õrnu sosistas.

Refr.: Lubasid, et igavesti kuulud mulle,
lubasid, et ootama saad ainult mind.
Tähed taevas kuulsid Sinu armusõnu,
tuulehoog neid õrnalt kaasa sosistas.

2. Tuhat tähte säras taevas sellel tunnil,
mil ma pidin Sinust kaugel minema.
Ütsid mul: "Kui tagasi kord tuled,
ainult Sulle saan siis jäädavalt kuuluda!"

Refr.: Saatsid mind ja pisar säras Sinu silmis,
ütsid: "Tule jälle peatselt tagasi!"
Tähed taevas nägid Sinu pisarsilmi,
tasa palgelt tuulehoog neid kuivatas.

3. Tuhat tähte säras taevas sellel tunnil,
mil Sind kaugel võõrsil jälle kohtasin.
Väsind elust, vaevast Sulle silmi vaatsin,
õrnalt küsisin: "Kas armastad veel mind?"

Refr.: Kuid Su silmist oli kadund hellus, sära,
võõrana Sust jälle lahkusin,
Kuid kui tuhat tähte säramas on taevas
ainult sulle mõtlen, kallim, tagasi.

Pennu kuulis seda esmakordselt vangilaagris.

8. PÕHJANEID

1. Seal Põhjarannikul ma ükski,
pilk viibis kauguses, kus laintemäng.
.: Siit üle lainteväe ma valget purje näen
ja paadis kaunitar, kes juhib seal. :.:
2. Paat jõudis kaldale, ma neidu kohtasin,
üks pilk ta silmisse - ma armusin.
.: Mu kaunis Põhjaneid, mul armsaks oled saand,
mu meelde ikka Sa jääd püsima. :.:
3. Ei enam olla saa, kui kutsub Isamaa.
Käsk iga silmapilk võib saabuda.
Mu kaunis Põhjaneid, Sust pean lahkuma.
Ei tea, kas iialgi Sind näha saan.
4. Kui loojus päikene ja tõusis äikene,
siis sõda kaugele mind ära viis.
Nüüd koduigatsus mind kutsub tagasi.
Mu kaunis Põhjaneid, kas ootad mind?
5. Kuid kodu saabudes ma pidin pettuma,
mu väike neiuke läks teisele.
Sest Põhjarannikust on jäänud mälestus, Pilk vaatab kaugusse, ei
kohta Sind.

Pennu laulis seda lugu rumba rütmis. Laulu autor elab Torontos ja lugu on tegelikult tango rütm. Sõnade "Põhjaneid" ja "põhjarannikul" asemel on sõnad "eesti neiu" ja "mererannikul". Refräänis lauldi vahest ka:

*Ja seal Eestimaa taeva sinal
võlus mind ka päikene.*

*Küsisin kas tahad Sina
kuuluda vaid minule.*

(laulust "Capri saarel")

9.NEIUKENE NOORUKENE

1.Neiukene noorukene, ilus oled Sa,
;,: kui Sind naabri pulmapidust koju saatsin ma;,:

Refr.:: Ai Fritz ja Ivan till-till-till,
minu voodi serval ruumi kuüll;,:
;,: Kui tuled minu voodi servale,
ei lükka ma Sind kõrvale;,:
;,: Jah mis meil viga ulla-ullata,
kui eesti naine annab tõmmata;,:

2.Mõneks ajaks saatus ära kodumaalt viis mind,
koju tulles tahtsin jälle tervitada Sind.

3.Sinule siis, neiukene, öelda tahtsin ma,
jää Sa ikka süütuks-puhtaks mulle õitsema.

4.Aga ei Sa õitsend enam ega naernud ka,
langend elu muda sisse, eksind olid Sa.

Oli Pennu rügemendi üks lauldavamaid laule.

Originaalvariandi refrään:

;,:“Ai Juku, Juku tili-tili-till,
minu voodi kõrval ruumi küll ;;;
;,: Kui tuled minu voodi servale,
ei lükka sa mind kõrvale ;,:
;,: Mis meil viga hulla-hullata,
kui sinna ei pääse mamma vitsaga ;,:

Refr.

5.Kask oli ära kumvad ja allik mudane,

ja allik mudane

Mu neiu oli lüüdi ja teise kaunistee,

Refr.:: Keskulle süütuksa ja sarve tahts lüüdi

Penna rügemendi laulud. Originaal autorite J. Schöbert, sõnad dr. M. Veske

Antud laul on sõjaväe laul (võitlus)

10.KUI KALLIST KODUST

1.Kui kallist kodust läksin ma kurvalt kaugele,
ma kurvalt kaugele,
siis ütles kase varjus mul hella neiuke.

Refr.: No küll on hull, Sul ja mul, meil mõlemil,
meil kummagil.

Minu süda on kui Emajõgi, voolab kiirelt, tundmatu ta põhi.

.,: Täna võid Sa neidu armasta, aga homme katsu,
kuidas temast lahti saad. ,:;

Sest ilma naisteta ja viinata on poiste elu täitsa võimata,
sest ilma naisteta on kurb maailm
ja ilma püksata on persel külm.

.,: Ai trika-trika-trika-trika tralla-lalla-lla
mul tsimmikingad kontsata ja taldu pole all. ,:;

.,: Mamma-mamma, see poiss on jälle siin,
kes mulle suhkruaia tõi ja ise ära sõi. ,:;

2.Nii selge kui see allik, on minu armastus,
on minu armastus,
siis käib küll õhtuehal Su järel igatsus.

Refr.: No küll on hull, Sul ja Mul ...

3.Nüüd olen kodust kaugel ja mõnda vaeva näind,
ja mõnda vaeva näind
ja mõni kallis lootus on mulle tühja läind.

Refr.: ...

4.Kui kaugelt jälle koju ma rõõmul rändasin,
ma rõõmul rändasin
ja allikat ja kaske ma jälle terviti.

Refr.: ...

5.Kask oli ära kuivand ja allik mudane,
ja allik mudane.

Mu neiu oli läinud ju teise kaenlasse.

Refr.: ...kes mulle suhkruaia tõi ja sarve taha löi!

11. KULDNE ÕHTUPÄIKE

1. Kui kuldne õhtupäike, ilus oled Sa
:, kui Sa oma läike saadad üle maa:;
Refr.: Hoiakinni, muidu võid Sa uppi lennata.
Minust kinni hoia Sa ja ah-ha-haa.
Siis võid kartmata mäest alla lennata,
üheskoos, täies hoos, mõnuga, valleraa.

2. Käo kukkumine mulle kurbust tõi,
rinna tuksumine haavu mulle lõi
(selle koha peal olid poistel omad sõnad:
Käo kukkumine türa kõvass' ai
litsi nikkumine tripperi mul tõi.)

See on tuntud rahvalaul sajandi algusest (ilma refräänita ja palju pikem), aga sõdurid laulsid vähem salme. Mõnikord piisas ainult kahest salmist.

Siis lauldi veel seda laulu koos mitme erineva laulu refrääniga, kuna see oli hästi armastatud lugu.

Näiteks niimoodi: (II versioon)

Refr.: Hoiakinni, muidu võid Sa uppi lennata,
minust kinni hoia Sa,
Siis võid kartmata mäest alla lennata,
üheskoos, täies hoos, rõõmuga ah-ha-ha.

Mamma-mamma, see poiss on jälle siin,
kes mulle suhkrusaia tõi ja ise ära sõi.
Mamma-mamma, see poiss on jälle siin,
kes mulle pudel viina tõi ja ise ära jõi.
Välja-välja Vabariigi seest,
kes söövad eesti leiba ja ei räägi eesti keelt.

Ai Juku-Juku, till-till-till,
minu voodi serval ruumi küll.
Kui tuled minu voodi servale,
ei lükka ma Sind kõrvale.
Ja mis meil viga ulla-ullata,
kui sinna ei pääse mamma vitsaga.

Ai trila-trika-trika tralla-lalla-lla

mul tsimmiskingad kongsata ja taldu pole all.
Minu süda on kui Emajõgi,
voolab vaikselt, tundmata ta põhi.
Täna võid Sa neidu armasta,
kuid homme vaata, kuidas temast lahti saad.

2. Rõõmsaks muudad meele,
kui Sind jälle näen,
laulma paned keele
oma iluga.

Need mõlemad olid populaarsed rivilaulud, Tšehhoslovakkias väljaõppel olles oli see populaarsem rivilaul, just 1. versioon. Esimese versiooni refrään olevat väga meeldinud saksa ohvitseridele.

12. LEEGIONÄRIDE MARSS

1. Oli kodumaa meil sisemaa põldude vöös
või ranniku liivasel rannal.
Või saartel, kus vihane tormide sööst
käis päeval ja ööl meie kannul.

2. Me tulnud ja moodustanud terasest kee,
mees mehega sammu siin astub.
Ja kõigil on ühine eesmärk ja tee
käes relvaga vaenlase vastu.

Refr.: Me leegion sammub ja kindel on ta rüht,
sest kohustus püha meil täita.
Eesti tulevik, see me kõikide siht
mille eest tuleb surra või võita.

3. Nüüd rahvas rahvale ulatanud käe
ja ühiselt kantakse raskust.
Küllap vaenlasel igavest meelde siis jääb
me relvade hävitav vastus.

Refr.: Me leegion sammub ...

See laul oli siis ametlik Eesti Leegioni hümn, mis pidi kõigil raudselt peas olema. Seda lugu sai Pennu Klooga väljaõppelaagris enne ja peale sööki laulda, nii et ta lõpuks isegi meeldima hakkas just oma rütmi poolest. Aga poisid, kui polnud karta sakslaste tsensuuri, laulsid: "Me leegion sammub ja tühi on ta kõht!"

Eesti omad ohvitserid teadsid, mis ees ootab ja need pigistasid silma kinni niisuguste asjade peale.

13. KODUMAA, OH VAATA JULGELT ÜLES

(viisil "Kitarre käes ja mantel üle õla")

Kodumaa, oh vaata julgelt üles,
astu vastu vabadusele

∴ Kuld on puhas, kui ta käinud tules,
nii ka Sina, kallis koduke.∴∴

Tihti sõled taskus arm ja tõde,
siin rahval kurat mungakuue sees.
Tihti vägistatud eesti õde,
rändas kalmukambri, silmad vees.

Kodumaa, oh vaata julgelt üles,
astu vastu vabadusele.

Puhastatud orjapõlve tulest,
Sa oled valmis vabadusele.

I Maailmasõjaaegne lugu, lauldud ka II Maailmasõjas.

14. JÄÄ PUHKAMA RAHUS MU SELTSIMEES SIIN

1. Jää puhkama rahus, mu seltsimees siin,
oma kohust Sa ausasti täitnud
:,: Ja palgaks on Sulle Su väikene haud,
muud pole Sa omale võitnud.:,:

2. Ei ole siin kirstu, ei kirikut ka,
ei omaksed nuta, ei leina.
:,: Sind katame üle Su palakaga,
see on Sinu katus ja sein.:,:

3. Me paneme risti Su hauale siin,
ja selle peal lühidalt kiri:
Millal lõppenud ära Su elutee piin,
millal valatud võitleja veri.

4. Su omakseid tahame teadustada,
et enam Sind seal ei ootaks.
Ei isa, ei ema, ei kallim seal ka
Sind oodates kaugel ei vaataks.

5. Jää puhkama rahus, mu seltsimees, siin,
rist üksi jääb hauale iluks.
Ei ole Su haul siin ehtijaid muid,
ei ole, kes nutaks või paluks.

6. Jää puhkama rahus, me lahkume nüüd,
rist üksi jääb hauale iluks.
Ei ole Su haul siin ehtijaid muid,
ei ole, kes nutaks või paluks.

7. Jää puhkama rahus, see raske maamuld
Sind võõrsil katab nüüd kinni.
Sinust maha on jäänud au, hõbe ja kuld,
mida püüab siin ilmas veel mõni.

*Lugu pärit I ilmasõjast, lauldi harvem ka II ilmasõjas viisil "Jää terveks mu kodurand
silmade ees".*

15. POOLAMAA MÄGEDE TAGA

1. Oli kevadõhtu nii vaga ja taevas oli tähtesid täis
:,: Seal Poolamaa mägede taga meie salgake salaja käis.:,:

Refr. 1-2-3 me salgake käis (4x)

2. Me salgake jõudis mäe alla ja sinna ta seisma ka jäi
:,: Kõik seisid nii vaikselt ja sala ei kuuldavalt rääkida või.:,:

3. All orus on kevade ilu ja ööbikud hõiskavad ka.
:,: Sää! üleval püütakse elu, nii noorelt pead surema Sa.:,:

4. Nii noorelt pead maha Sa jätma kõik, mida veel armastab rind.
:,: Ja mõtle, ei enam Sa saa näha Sind armastatud kodumaa pind.:,:

5. Kui lehekeseid aasa peal haljad maha langevad vikati ees,
:,: nii meie ka võitluseväljal maha langeme kuulide sees.:,:

(I ilmasõja aegne laul, lauldi vähem ka II ilmasõjas)

16. KAS MÄLETAD KALLIM

1. Kas mäletad kallim neid õnnelikke tunde

seal jooksva jõe kallaste peal,

.;: kust hõbedased lained meist ruttasid mööda,

kus õnnelikud olime seal. ;:;

2. Sa truudust mul vandusid vaikselt kuuvalgel:

“Jään truuks kuni surmani Sul!”

.;: Nüüd pisarad läigivad praegu mu palgel,

kui mõtlen, et möödunud kõik on. ;:;

3. Ja õrnalt seal surusid mind oma rinnale,

andsid seal mul hellast suud.

.;: Seal kui me istusime murusel pinnal,

kus õitsesid lilled ja puud. ;:;

4. Ja vaikselt seal laulis, seal laulis üks ööbik -

örn ööbik nii haledat viit.

.;: Ma kuulsin teda laulvat: “Oh mine tema rinnalt,

ta iialgi Sulle ei jää truuks!” ;:;

5. Nüüd oledki Sa o^{ma} truuduse murdnud

ja südame teisele and.

.;: Ja sellega haava minu südamesse löönud,

mis lõpmata valu teeb mul. ;:;

Samuti II ilmasõja-aegne laul.

10. Ja kui oled leidnud tõe, kes Sul truud ja õiglane,

ära siis Sa kohe hakka avaldama armastust.

11. Katsu teda enne läbi, kas ta truudus kullane,

siis vast hakkad talle nga armastusest rääkima.

*Väga levinud sõdurilaul üle terve Eesti, laudatud väga mitmesugustes variantides nagu
näiteks: “Selle kurnu elu suud!”*

18. PAROODIA LAULUST "ELU SUNNIL"

17. ELU SUNNIL

1. Elu sunnil tõrkumata, igal ajal laupäevaõöl
pean ma käima pikka rada, sinel seljas, sigar suus.
2. Eemalt paistis väike maja, kust see tee mind mööda viis
.: Mäeservalt imevägi talusse mind sisse viis. :.
3. See on noor ja nägus neiu, kes mind sinna meelitas.
.: Miks ta kõigile nii armas, et kõik sinna püüavad. :.
4. Alles sai ta leerist lahti, juba poisid käisid tal
.: küll siis isa pidas jahti oma hullu tütrega. :.
5. Mis seal aitab isa kurjus, kui on tütar ise nõus.
Joodab vanakese purju, jälled ohjad oma käes.
6. Vanakene purjus peaga tuba mööda tuigerdas.
.: Noor ja nägus neiukene häbelikult naeratab. :.
7. Kiirelt mööda läksid tunnid, kätte jõudis viimne aeg,
et ma pidin ära sõitma, teepeal alles hakkas vaev.
8. Kaela pääle viskas salli, mis mind põlvist nõtku lõi,
pool oli musta pool oli halli, seda mina kanda ei või.
9. Neiukene Sulle soovin elus kõige paremat,
et Sa teksid targem olla - leida omal kallima.
10. Ja kui oled leidnud ühe, kes Sul truud ja õiglane,
ära siis Sa kohe hakka avaldama armastust.
11. Katsu teda enne läbi, kas ta truudus kullane,
siis vast hakkad talle aga armastusest rääkima.

Väga levinud sõdurilaul üle terve Eesti, lauldud väga mitmetes variantides nagu näiteks: "Selle karmi elu sunnil".

18. PAROODIA LAULUST "ELU SUNNIL"

1. Kaitseks on meil vene relvad, seljas läti vammused,
kii ver peas kui väike pada, saapad pärit Prantsusmaalt.
2. Eemalt paistab väike mägi, kust see tee meid treppi viib.
Se al meil antaks topka viina, mis on veega tembitud.
3. Staabihärrad joovad viina, mis on normist varastud,
meile öeldaks, nõu läks ümber, pühi aga puhtaks suu.
4. Kui sul kodust (v)ahvi tuleb, kohe sakslane on jaol -
Schpek und butter, zugaretten, mangub nälgind kameraad.
5. Ega väike Eesti jõua kõiki ülal pidada,
Oldi hädas punastega, nüüd on kaelas sakslane.

Klooga väljaõppelaagris tehtud laul.

19. KALLIKE KAUGEL

1. Kas tead, mu kallike kaugel, kui väga ma armastan Sind.
Su pärast mul pisarad laugel ja tormiselt tuksub mu rind.
Refr.: Kas tead, mu kallis, et kannan
Su pilti oma südame sees.
Ja õhtul, kui voodisse heidan
Sa uneski seisad mu ees.
2. Sa iial mu meelest ei lähe, Sind igatseb süda ja meel.
Niikaua, kui taevas on näha ja hiilgavad tähed mu ees.
Refr.: Sa oled kui õhtune päike,
kui ilusaim Eedeni õis.
Sa oled kui lilleke väike,
mis üleni õisi on täis.
3. Ma tean, et Sa põlgad mu ära ja külm on mu vastu Su rind.
Ma tean, et Sul on üks teine, Sul õigus on põlata mind.
Refr.: Oh põlga, kuid siiski vaid Sulle
saab tuksuma ikka mu rind.
Ehk kadunud oled küll mulle
ma siiski ei unusta Sind.

Sõjaaegne lugu. Pennu on seda kuulnud paar korda vangilaagris.

20. SOFI JA FIFI "NARVA" LAUL

1. Kord Sofi kõndis tänaval,
tal selleks aega oli
ja oma Fifit jalutas,
kui Fritz tal vastu tuli.

Refr.: Hõissa külmad on kevadised ilmad

∴ Siis neidudel on mured, kui lendvad mundris kured, ∴∴

2. Nad jalutasid käsikäes - üks sõdurpoiss ja Sofi.
Arm leegitses neil südameis ja järel jooksis Fifi.

3. Siis Sofi lahkelt naeratas ja ütles: "Bitte-bitte!"
Mul mees on kaugel Venemaal ja kodus mitu titte.

4. Fritz ütles: "See ei sega mind, Sa armas oled mulle,
sukki-pekki, võid, petrooli toon ma ikka Sulle."

5. Nii möödus sügis, hommikul, kui Sofi seda märkas,
et oli läinud paksemaks ja õnneuimast ärkas.

6. Fritz Venemaale saadeti ja leinama jäi Sofi.
Tal lohutuseks väike Fritz, kolm mehelast ja Fifi.

Tüüpiline rindemeeste poolt tehtud tögamise lugu nende eesti neidude arvel, kes sakslastega mehkeldasid. Refrääni lauldi veel ka teistmoodi:

*"Hõissa trilla, kõik matsid malgad vinna
ja kel ei lähe vinna, vat see võib persse minna."*

21. PATALJON "NARVA" LAUL

1. Kord võitles Lõuna Venemaal, kaugel Doni steppides
üks vapper eesti pataljon, lauldes laulu kuradist.

Meid paisati itta, kord läände, kõikjal seisime kaljutena
ja^{Meinli}sood ja Tšerkassid, ei iial meid unusta saa.

Refr.: Rünna-krelvade terasest tules, kõlab leekides kuradi naer ah-
ha-haa,
sirgub vabadusidu, ei murta neid ridu,
kes Eesti eest andnud on kõik.

2. Aeg sangarid kord unustab ja tandrid tasandab
ja surnupealuu sõdureist vaid tuul meil jutustab.
Teed tagasi meie jaoks pole, ehk küll häving on silmade ees.
Vaba Eesti eest palju ei ole, kui langeb meist viimnegi mees.

Refr.: ...

See on selle "Narva" pataljoni üksuse laul, kust 500 noort meest ka käisid Venemaal rinnet hoidmas ja kellest tagasi pöördus 35 meest. Seda laulu kuulis Pennu esmakordselt kodus puhkusel olles. Hiljem ka vangilaagris.

22. SÕDURI VALTS

1. Jumalaga, valge kasesalu, jumalaga, väike onnike.
Minu kohus võitlusesse minna, kodumaast ma pean nüüd lahkuma.

2. Jumalaga väike armas neiu, viimast korda suudlust oodata
ja minu rinda nagu tuleleegi, ühe roosiõie kinnitad.

3. Armastusest roosiõis siis räägi, unistusest, kasesalust ka.
Väike onn, las jutustada Sulle, ära sõpra võõrsil unusta.

4. Ja kui kuul mul rinna purustanud, võõras mullas pean ma
puhkama.
Ja minu hauakünkal vahtraoksal laulab ööbik alalõpmata.

5. Armastus siis jäädavalt on kadund, unistused kasesalust ka.
Päike eal ei paista nõnda soojalt, kui sest aknast väikses onnikses.

Seda lugu kuulis Pennu vähem sõdurina rindel olles, vaid rohkem vangilaagris olles.

23. DVADSAT LET

1. Dvadsat let služilsja mina
olin soldat rjadovoi
Lasksin püssist välja tina
türgi silmi oi-oi-oi.

2. Plevna linnas tülli hakksin
mina tuhat türgiga
kõigil karvad maha kaksin
habemed koos juurtega
Refr.: Ai luli-luli-luli lušenka maja
ai tsiskar-viskar vinnuški, ai mannuška maja.

3. Russki soldat ne boitsa
ni kakova satani
kto tam hotšet, tulgu tradsa
eto vsjoo mne pustjaki.

4. Kui tema vene püssirohtu
eemalt saanud nuusuta,
ta k on prjaama paneb plehku
nagu jänes põõsasse.

5. Lõpuks sain mina Osman Pašal
kõrvust kinni pidada.
Ütlesin: "Pastoi tõi naša"
tahtsin koju vedada.

6. Aga tema türgi pagan
virutas mul kuklasse
Mina jälle jalge tagant
virutasintemale.

7. Osman Paša haledasti
hakkas mind siis paluma
tõmbas taskust viinaplasku
pakkus mulle rüübata.

8. Eemalt kindral seda nägi
andis mulle tšetvertok
Ütles: "Molodets estooneks,
vot tebe sdes na tšajok!"

9. Desjat türki maha kaksin
nastupleeni madinas
patom sam ja pihta sain
Plevna bitva kärinas

10. Mind sealt ranadega leiti
gospidaalis arstiti
patom beloi pilet anti
Prjaama damoi saadeti

11. Sain siis salataja raha
rinda suure ristiga
Eto karasso, ne paha
toob mul sisse kopika.

12. Kodus olin siis kramoi
kagda jehhal ja damoi
Utšil ametilt partnoi
staralt vallasant must sai.

Väga populaarne laul Vene Türgi sõjast. Ja levinud võte, kusjuures eriti peale II Maaailmasõda vene ajal asendada efekti saavutamiseks paljud eestikeelsed sõnad venekeelsetega. Kuuldud Tartu Tehnikumis õppides oma korteriperenaise käest.

Hiljem kuulnud ühte salmi ka teistmoodi:

6. Lõpuks sain mina Osman Pašal kõrvust kinni pidada,

Ütlesin tal: "Hui stabooju", nüüd me sõbrad oleme.

Sagedamini esineb seda laulu lühemal kujul, kuni kuus salmi. Pennu andmetel on olemas ka teistmoodi vaheosa, mida ta, aga ei mäleta

24. NONNI PESA LAULUD

1. See lugu juhtus sellel aal, kui maamees kündis kesa,
üks kask meil kasvas karjamaal, ta otsas nonni pesa.

Refr.: Sää! nussi sain mina noorel kuul, see nikumaik mul praegu
suul.

Ma panin nii, et mürtsus maa ja nonni pesa põrus.

2. See naabri-Manni linalakk, ta põllul sitta loopis,
siis vinna tõusis minu nokk ja mõistus kadus hoopis.

Refr.: Selle sama suure kase all ma otsa sisse pistsin tal.

Ma panin nii, et mürtsus maa ja nonni pesa põrus.

3. Nüüd räägib külarahva suu, et Manni kõht on punnis,
Tal taga käinud nahkne nui ja nidad piimast pungis.

Refr.: Siis südame ma rindu lõin ja linnast ämmamoori tõin,
ma vaatsin külm rahuga, mis säält siis välja tuli.

4. Siis Mann see karjus ai-ai-ai ja selili oli sängis.

Sää! sündis tal üks raadium, mis patareita mängis.

Refr.: Ta mängis seitsme hääle pääl, ei akut tarvis polnud sää!

Ta mängis nii, et mürtsus maa ja nonni pesa põrus.

Selle reilendri kuulis Pennu Tööpataljoni päevil ühe Saaremaa poisi käest, kelle nimi oli Talisoo.

2. MERMEHE MUUD LAULUD

1. ANTS OLI JUBA

Ants oli juba pool aastat truu naisemees,
ai-tiri-tiri, ai-tiri-tiri dum-dum.
Mitte ühte vimkat ei olnud tal sees,
ai-tiri-tiri, ai-tiri-tiri dum-dum.
Juhtumisi läks ta kord kena neiuga
naine tuli vastu oma armsamaga
Ants nüüd igal neiu on truuim poissmees
ai-tiri-tiri, ai-tiri-tiri dum-dum, juhhei!

Külas lauldud versioon populaarsest laulust "Hammusta Mihkel katki see pähkel kui saad", kus see rida on asendatud fraasiga ai-tiri-tiri jne. Ka sisu on natukene kohendatud oma maitsele. Originaalis on lugu Tirooli rahvalaul, mille seadis ära Paul Tammeveski ja mida esitasid sõjaeelse Eesti Vabariigi ajal Artur Rinne ja Ants Eskola.

2. MEREMEHE JUTUSTUS

1. Jutustab vana meremees sadamakail
kui päev vaob
vanad ja noored kuulavad ammulisui
ja aeg kaob.

“Gibraltaris käisin ja lihvisin kaid
Surnumeres õngega püüdsin kord haid.
Ja oma silmaga ma nägin Havaid.
See juhtus siis, kui olin veel boy, ahoi!

2. Kord sõitsime Atlandil, kurss oli süd,
kui käis pauk.
Laev istus karil kinni ja oligi tal
põhjas auk.
Visati merre kokk, kes oli paks mees,
seejärel laev istus jällegi vees.
Mul tuli olla kolm päeva tropp augu ees.
See juhtus siis, kui olin veel boy, ahoi!

3. Kiskja nagu tiiger on kuival maal,
on meres vaal.
Laeva kui leiab, sabaga laiaks ta lööb.
Hiinas nägin laeva, mille ehitas Noa,
sellega sõitmiseks keisrislt sain loa.
Aafrikas džunglis kolm kord mind kaisutand boa.
See juhtus siis, kui olin veel boy, ahoi!”

Selle loo kuulis Pennu Tšehhoslovakkias ühelt Saaremaa poisilt.

Selle loo kuulis Pennu oma ema käest. Hiljem on ta seda laulu kuulnud teiste sõnadega ja ilma vaneasjaid (yalss). Laul pärineb kuusagilt käesoleva sajandi vahetuse lõpust.

3. TORE POISS

1. Küll mõni poiss võib tore olla
ai-oi-oi!
Ei tema vastu külmaks jääda
küll ei või.
Armastus see närib südant nagu koi.
Tõest' mõni poiss võib tore olla
ai-oi-oi!
Refr.: Armastus on noorelt hea
uimastab ja paneb ringi käima ta pea.
Aga siis me mitte teps ei tea,
kas mõni poiss meid mitte võrku ei vea.

2. Pea paneb pöörlema kui
ma teda näen
Ah, kuis tahaks panna talle
kaela ümber käed!
Kuhu ta mind kutsub kohe
kaasa ma läen,
nagu hiirekene kassi käpa
alla ma jään.

3. Aga kui see asi on juba
ai-oi-oi!
Väikene on kallis
kust ta siia sai?
Noormees tegi putkut, sest
maailm on lai.
Tõest' küll mõni poiss on lontrus
ai-oi-oi!

Selle loo kuulis Pennu oma ema käest. Hiljem on ta seda laulu kuulnud teiste sõnadega ja ilma vaheosata (valss). Laul pärineb kusagilt käesoleva sajandivahetuse kandist.

4. SINIOJA KAKS MEEST

1. Kust kulgeb Sinioja, kus lained vetevool,
seal veetsin noorusaja, sest noorus mul jutustab.
Me kohtusime metsas, mis õnnest kohises.
See oli nooruspäevil, romanss mis meenutus.
Refr.: Sind kohtasin väikene Ly
sel suveööl nii.
Sind suudleksin väikene Ly
sel suveööl nii.

2. All orus rohtund rada, mis kiigemäele viis.
Ma sinna üles tõtsin, täis noorustuld mu rind.
Me hiilisime metsas, kus üksteist hüüdsime.
Nii kauneid suvepäevi koos mööda saatsime.

Teist korda "suudleksin" asemel "suudlesin"

4. Meil oli üks naine nii õnnar ja paks,
ta süda ei keetnud, sest oli suur saks.
Me saatsime tenna kus seda ja teist,
me oleme kaks viisakat meest.

5. Kord kõndisime vaimul me õhtusel aal
seal neidukest nägime karjamaa peal.
Ma ütlesin sõbrale - heiamie eest,
me oleme kaks viisakat meest.

6. Kui peale me läime ja need meid näevad,
süü on muli suuga nad vaatama jäävad.
Need poisid läeb poigela, võbeleb seest,
me oleme kaks viisakat meest.

7. Kui ära me sureme - inevusse läime
ja Peetruse eite me seisima süü jääme.
Me oleme tennile loia nind eest,
süü tulevad kaks viisakat meest.

Refr. Ai-jaa valerassassa ... las tulevad kaks viisakat meest!

Yagu levinud laulu on Eesti, Eesti Lõuna-Eestis. Mõnes variandis ka "Kaks viisakat meest."

5. KAKS VIISAKAT MEEST

1. Me rändame ringi ju järjega siin,
meil südames piin, sest otsas on viin.

Kas tohime tuttavaks teha end siin:

“Me oleme kaks viisakat meest!”

Refr.: ai-jaa “valerassassa”, (3x)

Ai-Jaa valerassassa, me oleme kaks viisakat meest.

2. Meil püksid on jalas, meil paiga peal paik,
kui oleks nad nahast, siis läigiksid vaid.

Meil tüli ei tule, kui uusi ei ole,
me oleme kaks viisakat meest.

3. Üht konti me nährime nädalat kaks,
sealjuures ei puudu meil kunagi naps.

Meil tüli ei tule, kui raha ei ole,
me oleme kaks viisakat meest.

4. Meil oli üks naine nii ümar ja paks,
ta süüa ei keetnud, sest oli suur saks.

Me saatsime tema kus seda ja teist,
Me oleme kaks viisakat meest.

5. Kord kõndisime vainul me õhtusel aal
seal neiukest nägime karjamaa peal.

Ma ütlesin sõbrale - hoiame eest,
me oleme kaks viisakat meest.

6. Kui peole me läeme ja neiud meid näevad,
siis ammuli suuga nad vaatama jäävad.

Neil puna läeb palgele, võbeleb seest,
me oleme kaks viisakat meest.

7. Kui ära me sureme - taevasse läema
ja Peetruse ette me seisma siis jääme.

Me ütleme temale hoiatada eest,
sest tulevad kaks viisakat meest.

Refr. Ai-jaa valerassassa ... las tulevad kaks viisakat meest!

Väga levinud lugu üle Eesti. Eriti Lõuna-Eestis. Mõnes variandis ka “Kolm viisakat meest.

6. MEREMEHE REILENDER

1. Ei meremees kosi noorelt naist,
ta elab kaugel kodumaist.
Kui purjed lahti tõmmatud
ja ka ankur üles vinnatud.
Refr.: Tšum vidi-ridi-vidi-ridi pumrassa
las meie laev aga lennata!
Las lennata, las lennata,
las eesti neiud elada!

2. Siis tormab rutust laevuke
seal lainetava merele.
Laev lendab laintel niikui lind
ja valges vahus tema rind.

3. Kui ükskord sureb meremees,
siis neiud nutvad silmad vees.
Ma istun aga siidisohva peal
ja neiud minu põlve peal.

4. Siin kallid toidud on mul ees
ja viina-õlut rohkest käes.
Kuid armsam on minul Eestimaal,
siin ilmas laia taeva all.

5. Küll eesti neiud ilusad,
neil kuldsed juuksed kollakad.
Kui nad aga põldu künnavad,
neil riided siiski viisakad.

6. See tolm, mis põllult üles keeb,
see neiu näo nii pruuniks teeb.
Kui õhtul aga kiikvad kiigemäel,
ei ükski noormees mööda läe.

7. Kui koduranda'ga jõuame,
meil hulga vastu tullakse.
Seal sõbrad andvad kätt ja suud,
rõõm täidab kõik, ei kuulda muud.

7. KURBLIK MEREMEHE VALTS

1. Kui tormab ilm ja sajab
kas vihma, rahet, lund,
siis maa peal inimesed
toanurka päästvad end.
Seal kogu tormi aja
nemad ootvad rahuga.
,: Kuid meremeestel vaestel
vast tuleb võidelda.,:

2. Ta ümber mässul meri,
mis tormab, kihab, keeb.
Kas olgu rahe, lumi,
mis hirksamaks veel teeb.
Tuul baagi kaupa puhub,
kõik kohad raksuvad
ja suured lained reelingust
üle murravad.

3. Siin on kõik mehed väljas,
kas sajaks tõrva-tuld,
sest elu-surma peale
on algand võitlustund. Käib raksatus ja mastid
on maha mureduud
Ei tuulel-tormil vastu pea
inimese jõud.

4. Ei ole Sul seal oksa,
kust kinni haarata.
Ei ole majanurka,
et varju pugeda.
Laev vajub, kõigil näha,
et käes on viimne tund.
Pea merepõhjas rahu
nad puhkvad viimast und.

Loo kuulis Pennu Talisoo nimeliselt Saaremaa poisilt. Laul on tuntud ka Kihmus.

8 .PUUJALA MATSI POLKA

1. Mind Puujala Matsika hüütakse
ja minust lugu peetakse,
sest olen türgi sõjas käind,
maailmas palju asju näind.
Teen lähkreid, pütte, lusikaid
ja arstin lambaid-vasikaid.
Refr.: Kõik Virumaa ja Rakvere kreis
on minu puujala jälgi täis.

2. Mu rinda ehib Jüri rist,
ei põlga mina rändamist.
Näen kuskil kena neiukest,
käib värin läbi südamest.
Kui läheb pooleks vahel jalg,
saab võetud pinnust parem halg.
Refr.: ...

3. On kuskil aega viidetud
ja ilmaelu kiidetud,
siis varsti kobin lakka ma,
sest unerahu algamas.
Kui ühes peres töödel ots,
siis marsin teise toks ja toks.
Refr.: ...

Väga levinud lugu üle terve Eesti

9. SETOKÕSÕ

See-ee-to etokõsõ, see-ee-etokõsõ

1. Setokõ sõsõitva, Võõpost pote kuurmaga

∴ Uh, setokõsõ nooe mo velle∴ setokõsõ

2. Looga kõrtsi kotsil näe, tiipäält tullu püürsevä.

3. Ivvo nakse roodaga Petrat takah ajama.

4. Petra parsil pagesi ja saina tugesi.

5. Petra parsilt padsahti nii et maa all madsahti.

6. Petra naksõ pallega Ivvot halle helüga.

7. Lepüme är hüvagä, lääme ruuna kaema.

8. Seni oll' ruuna mädanü, kuurma kravi vedänü.

9. Ruun oll' kraavin sällüle, jalakõsõs tillile.

10. Potot katki põranu, täütäl punn är karanu.

11. Võõpsu liina tsurasõ, itsitevä päälegi.

12. Paras-paras tsäh-tsäh-tsäh, kiä käsk' minna kaklõma

(täütäs - tökat)

10. KESK ÕITSVAID LILLI "KESK ÕITSVAID LILLI"

1. Kui ehapunal tuld helkis meri
tuul ehapunal puid heljutas.

Aas leinas kurvalt, et päike suri
ja meri uneles ranna embuses.

2. Kas armastusest meil laulis meri,
kas armastusest tuul jutustas?

∴ Kas kuulud mulle sa, lõõmav veri,
kas süda Sul on mulle tuksumas? ∴

3. Kas jääd Sa ikka mu aardeks kalliks
või on Su süda ehk petnud mind

∴ või sosistasid mul mälestuseks
seal merekaldal: "Vaid armastan ma Sind!" ∴

4. Lööb kell ju kolm ja süda valus.

Kus viibid Sa, minu kallis arm?

Su väike suuke, mis ei väsi iial

suudlusi kinkimas mulle miljoneid.

5. Kesk õitsvaid lilli ma leidsin Sinu,

kesk õitsvaid lilli Sind suudlesin.

Kesk õitsvaid lilli me soontes veri

ja armastuseks meil hümni laulis suu.

Oli väga populaarne lugu enne sõda ja ka pärast seda. Seda näitab ka see, et sellest loost on tehtud palju paroodiaid.

Näiteks: 1) kesk õitsvaid lilli lehm otsis pulli,

kesk õitsvaid lilli tema kätte sai.

2) kesk õitsvaid lilli mina leidsin liitri,

kesk õitsvaid lilli ta tühjaks jõin.

11. VARIANT LAULUST "KESK ÕITSVAID LILLI" "KESK VOODILINU"

1. Kesk voodilinu ma leidsin Sinu,
kesk pehmeid patju Sind suudlesin.

2. Kesk laadaplatsi ma leidsin liitri,
kesk laadaplatsi ta tühjaks jõin,

3. Kesk turuplatsi ma peksin matsi,
kesk turuplatsi mats peksis mind.

12. ELU NOORE NAISEGA

1. Kui ma alles noor veel olin unistasin ma
küll võib elu kena olla noore naisega.

Refr.: Jaa-jaa-jaa-jaa unistasin ma
küll võib elu kena olla naisega.

2. Aastata paar ma olen juba olnud naisemees,
aga minu kuuel pole ühtki nõöpi ees.

Refr.: jaa-jaa-jaa-jaa olnud naisemees
aga minu ..... ees.

3. Naine on mul noor ja ilus, laulab, mängib ka.
Kõik on kadedad ja kurjad, et ta võtnud ma.

4. Naine tahab lakk-kingi, läheb peole ta,
aga ma pean koju jääma sokke nõeluma.

5. Toit, mis naine laual kannab on kõik soolane.
Musi, mis ta mulle annab, on nii vesine.

6. Armsad sõbrad, võtke kuulda minu eluloost,
naist küll võtta pole nali, ta on kurjast soost.

Seda lugu tunti juba enne sõda ja Pennu kui vanapoiss laulis seda lugu erilise mõmuga.

13. LAUL USUVAHETUSEST

1. Ühte laulu lauan ma suure murega,
mis mulle taevast saadeti toonekurega.
Kus rahvasugu laia tee peal marsib põrgu pool
ja serulasi noomida käsk selleks anti mul.

2. Nad vahetasid usku ja enne sõdasi
ei hoolind Marin Luterusest enam kedagi.
Nii mõtles mõni vanaeit, et veega ristida
on tühipaljas komme kõik, end lasen salvida.

Siis kindlasti ma loota võin, et ükskord taeva saan,
kui kreeka õigeusku mind papp on pinseldanud.
Ja peale selle kuulda veel, et meil tuleb maade mõõt,
kes ühte usku keisriga, need saavad riigilt maad.

4. Ei tilnud surm, ei maademõõt, vaid hoopis paremat.
Baptisti usu prohvetid, need võitsid Saaremaa.
Nad võtsid vastu liha-võid ja villu, mune, kõik
ning rohkel andjail lubati tal taevas pehmem paik.

5. Nad hüüdsid suure häälega, vaat seal meil säravad
meil juba käega katsuda on taevavärvavad.
Kuid Peetrus näitas näpuga, oh vaarao vennad-õed,
meil tulevad, kes teevad siin puhastusetööd.

6. Siis tõrreusk end näitas ja andis tunnistust,
et juba maapeal maitsta saab taeva õnnistust.
Nad vahetasid särkisid ja tuled kustu lõid,
siis püha vaimu valati, mis noor ja vana said.

7. Üks vanaeit jäi haigeks kui teda ristiti,
kolm korda Nasva jõkke jää alla pisteti.
Ta istus saunas tõrre sees, ei usku salgand ta,
kui teised juba postega siis võtsid mehkelda.

8. Ta tõrrepõhjast sirutas seal välja oma käed,
siis kurat nurgas naeratas, kus Sa mu ohver läed.
Nii juhtub igäuhele, teil, neiud, ütlen ma,
et maa ja taeva vahele te jääte lõnkuma.

Laul pärineb ühest vanast tsaari-aegsest raamatust, mis kõneles põhiliseslt randlase elust.

Tol ajal vahetati usku lootuses, et sellest majanduslikku tulu tuleb. Kreeka-katolikku ehk apostlikku õigeusku loeti keisri usuks ja see oli eesõigustatud.

Nii oligi korraldatud, et luteriusust sai üle minna vabalt õigeusku, küll aga mitte vastupidi. Isegi karistused olid selle kohta. Rõuge kirikukroonikas näiteks oli kirjas, et kohalikku pastorit karistati selle eest, et ta oli ära napsanud vene papi eest mõned hinged.

Kuid oli võimalik ristida luteri usku tolle väitega, et toimus väikese lapse hädakaristimine, et laps ei ela kaua.

2. Ma pole keelitatud, ei tulin ka, mis teebis.
Vaid kehva ärakõlku mu pärast vänt ja roobits.

3. Ei ole ma üks unemüts, kel rahandig mu vald,
mul argab laulit lõppu, kui seinakall lõõb neli.

4. Kes kannab süü-sünnitit ja teadab oma kõhtu,
ei vaheta ma arsti, mul rõõk on magus õhul.

5. Üks härra ei või elades ei patsilegi minna,
ta kardab suitsu hirmsasti ja sureb tõesti ku oina.

6. Kas elgu päeval ehk ka ööl, ma jootan suitsutares,
mul igi päev prütahük 100, saks minu ees kui vares.

7. Kui mõnikord on hirmes ilm, mis on mul sellest kahju,
ja teinekord nii vii kolm, mis tukin tarre ahju.

8. Kui sunnib keegi peremees mind ütlema rõõle,
mis reisib välja kottides, siis vänt ja roobits võõle.

9. Kui tahan, võtan peenise ja nihutan end kõrtsi,
seal viskan kortli kõrisse, ei minu meel siis narts.

10. Po ruskki, po nemetski siis ka pudet l' sestot,
siis algab tants kasaski - kas kääpakal ehk püsi.

11. Kord jahus mul see imeõnn sinu oma rahva seas,
see käis küll vahe ülejõu, see oli meile vihas.

12. Ma märkasi, et peremees sööb igast söögist lõha
ja minul paljad kapsad vees, siis lõusis nimus viha.

14. LINAKOLKIJA

1. Kas tunned Sa üht peremeest,
kelle päralt on suur võimus?

Ma kosten ka veel teiste eest,
sest ma ju vihkan tuimust.

Refr.:: Jah. Kui see laul meil korda läeb,
ei meie kimpu jää::

2. Ma pole keeltetõlkija, ei tunne ka, mis aabits.
Vaid kehva linakolkija mu päralt vänt ja roobits.

3. Ei ole ma üks unemüts, kel rahanälg nii vali,
mul aurab laual lihapäts, kui seinakell lööb neli.

4. Kes kannab siidi-sammetit ja täidab oma kõhtu,
ei vaheta ma ametit, mul söök on magus õhtul

5. Üks härra ei või elades ei parsilegi minna,
ta kardab suitsu hirmsasti ja sureb tõest ka sinna.

6. Kas olgu päeval ehk ka ööl, ma töötan suitsutares.
Mul iga päev priitahtlik töö, saks minu ees kui vares.

7. Kui mõnikord on hirmus ilm, mis on mul sellest kahju.
Ja teinekord nii väli külm, siis tükin tarre ahju.

8. Kui sunnib keegi peremees mind üleliiga tööle,
siis reisib välja kotimees, siis vänt ja roobits vöölle.

9. Kui tahan, võtan priiuse ja nihutan end kõrtsi,
seal viskan kortli kõrisse, ei minu meel siis närtsi.

10. Po russki, po nemetski siis ka pudet I šestoi,
siis algab tants kasatski - kas kápakil ehk püsti.

11. Kord juhtus mul see imeõnn siin oma rahva seas,
see käis küll vähe ülejõu, see oli meile vihas.

12. Ma märkasi, et peremees sööb igast söögist liha
ja minul paljad kapsad vees, siis tõusis minus viha.

13. Nüüd iga kord, kui mahti saan ja keegi mind ei näinud,
ma kausid keerdu ümber lõin, vaat mis kõik poiss saab teinud.

14. Nüüd mina ikka kosusin ja peremees jäi kängu.
Ma nõnda temal tasusin, ei ta saand liha-tangu.

15. Ei võinud mina aimata, mis tuleb selle järel.
Ma mõtlesin, las kärvata, see paras tema kerel.

Lugu pärineb tsaariajast. Tüüpiline pilkelugu saksa mõisnike pihta. "Mats alati on tubli mees" viisil.

15. ROOSIAIAS

1. Roosiaias kõnnib nägus neid,
võlub austajate südameid.
;,: Tema ümber roosid ilusad,
okkad torkavad kui puudutad,;,:

2. Neiuke, miks kõnnid üksinda,
kardad Sa, et võiksin salaja
murda vast ehk kõige kaunima
roosi, mis võib leida aia päält.

3. Mälestuseks neiult roosi sain,
teda unistada ma ei või.
Roosiaeda veelkord külastan,
võtan kaasaks roosi kaunima.

See on ennesõjaaegne lugu nagu ütles Pennu. Omalt poolt lisan, et seda lugu (ilma lauluta) mängivad just vanemad Võrumaa lõõtspillimehed ja minu meelest on see sajandivahetuse-aegne lugu.

16. LABAJALG

∴ Mis Sa muretsed, mo Mihkel
Sink sankadi Soo Mihkel∴
Kõik küla sai keedukapsaid,
mesivormi ja pekiporni.
Ai lüssadi lüüra ja pane püksi t... a.

∴ Tere tibukene, tere kõbukene,
mis lust oli mi naistel∴
Mi mann sai mehele.
Kõuka Ann tõi kabuõlgi
ja Ranna Maril olid rangid kaelas
ja Untsu Anul oli ilus kuub.

∴ Ai tsih-tсах ai tsuh-tсах
kahe leemekulbiga ∴
Kannutäis tahab iist tõsta
ja kahe leemekulbiga.
Kahe leemekulbiga ja kahe ahjuhargiga.
Savi irr ja savi õrr ja kanaperse tegi kurr-kärr.

∴ Tüdruk hommikuti tuba pühkis
ja luuavarrega ta naba nühkis ∴
Oi-oi-oi hullu ja iga päev sai nalja.
Ai nühkadi nuia ja t... a vene keeli huia.

17. VÕRU REILENDER

1. Minu pintsakas kui puntsakas,
sest selle mulle kinkis untsakas.
Minu püksid ühe reiega
ja keskelt kinni kõiega.
Nad näikse välja räbalad,
kui sandi koti käbarad.

*Lugu on Võru reilendri ehk "Kevadel kui maikuu päevad" viisiga .
Pennu kuulis selle loo oma ema käest.*

18. MINA LAUPÄEVA ÕHTUL LAULUGA

1.:: Mina laupäeva õhtul lauluga

lähen oma pruuti vaatama.::

Refr.::: Tule Sina, tule Sina tuhkusepilli

Juku-Juku rillulii.::

::: Vale-rissestan, vale-ruubesman,
mina koputan armsama akna all.::

2. See tee viib läbi metsade ja läbi roosipõõsaste

3. Kui kell oli veerand viie peal, kukk laulis kõrgel õrre peal.

4. Kui kallima juure jõuan ma, siis ust tal valla palun ka.

5. Siis kahekesi meie kalliga läame ühte süngi magama.

6. Kui madalamb on Sinu pea, siis kätt Sul kaela alla sean.

7. Kui külm on Sul, siis ütle mul, mina teki peale katan Sul.

8. See tekk on paks ja villane, et külm ei tungiks kallale.

9. Tule tagasi, tule tagasi, tule laupäeva õhtul tagasi.

Tuled üksinda, saad magada, tuled hulgaga, saad malgaga.

See lugu on Võrumaal rohkem tuntud valsirütmis lauldavana. See reilendri variant on ka minu meelest unikaalne.

19. KUPLEE

("Kas tunned maad" viisil)

1. Kui vana Adam üles ärkaks
nüüd oma kalmukünka seest,
ta suplejate juures märkaks
neid asju, mis võib näha veest.
Siin suplevad kõik täies hoos
meil mehed-naised üheskoos.

∴ Need paigad kõik on katmata
mis varjasiva viigilehega ∴

(Jutt) Mina omalt poolt olen täitsa kindlal arvamusel, et Adam esialgu nii väga ei ehmuksi. Eeva oli ju omal ajal ilma supelülikonnata, aga kui ta lähemalt järele vaataks ja märkaks, et viigipuuleht puudub, siis laseks ta viibimata varvast Palestiina poole ja meie suplejad kooliplikad lööksid kooris järele:

∴ Tõmba-tõmba-tõmba Jüri, kõik nüüd lubab pühakiri,
olgu hää ehk olgu kuri, nõnda ütleb Marike.∴

2. Meil paljud sporti harrastavad, kas kainelt ehk ka viinaga.
Nii mitmed naha marrastavad ja käivad paistes ninaga.
Kas olgu neiu, naine, mees, kas olgu kuival maal ehk vees
∴ kõik spordivad ja spordivad,
üksteisel luid ja liikmeid sordivad.∴

(Jutt) Kõige enam levinud spordiliik on nõndanimetatud põõsasport kuuvalgel, tegelased tingimata paarikaupa, ikka üks õrnem ja teine kangem pool, sest vanasõna ütleb, et kaks kõva kivi ilmiski hääd jahu ei jahvata. Kui aga sellise spordi juures mõni viga saab, siis laulab teine parastades järele:

Tõmba-tõmba-tõmba Jüri, vaat, mis kinkis Kallis Mari
—”— närvid hästi pingule.

3. Kursiistkadel on hästi moodis nüüd välja praktiseerida
neist õpib mõni pehmes voodis ja mõni veiniklaasiga.
Neil ikka seltsiliseks Jüts, kel hästi kuklas värvimüts
∴ Ent loengutel nad tukuvad
ja eksamitel läbi kukuivad.∴

(Jutt) Kui siis tütrekene koolivaheajaks maale jõuab, märkab mammakene, et tütar paksemaks on paisunud kui õigus on. Siis võtab papa püksirihma ja laulab:

Tõmba-tõmba-tõmba Jüri, tõmba nii, et väljas veri
ja siis linnast maale tiri, litsiks läinud tütreke.

4. Kes meie ajal varastada ja palju lobiseda võib,
võib ruttu suureks meheks saada, ta uhkelt nina püsti käib,
sest ideaaliks eluteel nüüd rahakott ja libe keel.

∴ Ei ausust enam sallita,
sest väga vanaks kombeks jäänud ta. ∴

(Jutt) See kõik on mujal, meil ei ole see nii. Kui aga siiski mõni õigusega
elada mõtleb ja mõnele pikanäpumehele sõrme peale astub, siis võetakse
juriidiline vemmal, õigusjünger seotakse posti külge ja kõik suurt ja
väikest sugu vargapoisid ja muud sulid karjuvad kooris:

T-t-t Jüri, õigusest on jäänud var,
paragraffe terve kari, tõmba Jüri lollile.

*See on lugu I Vabariigi aegsest tsirkusetola repertuaarist. Tolleaegne sedatüüpi laul,
kus kasutatakse mingi ühiskonnaähtuse pilkamiseks tuntud lauluviise ja
teravmeelseid vahetekste.*

20. MADRUS RONIS LAEVAMASTI

Madrus ronis laevamasti taade-riide-raa
pärast sittus naelakasti taade-riide-raa.

Refr. ∴ Kääri käised ülesse
Aadu tuleb kallale ∴

(Aadu ehk kapral Aadu oli Adolf Hitler)

1. Sa mind ei armasta,
2. Talvel langeb sügav lumi,
süvel vaevab raske uni,
∴ Ehk küll uni vaevab mind
kollim, ma ei jata Sind.

See on Põlva aia nõrvusõiguse populaarne rahvalaulu.

21. PERENAISEKS MA EI TAHA

1.::Perenaiseks ma ei taha
perenaise põli paha::

Vahelaul: Tsimmaruudi sest ma ei hooli
:: et Sa mind ei armasta ::

2.Võta kartule, kraabi mulda,
nii et sõrmed löövad tulda.

3.Laota linu, hais on paha
mees kuid ikka võtab raha.

Loo kuulis Pennu oma isa õe käest algkoolis käies. Reilender, seda lugu olevat I Vabariigi ajal laulnud Ringhäälingust ka ainukene tuntum naiskanneldaja Johanna Tserning veidi teistmoodi viisiga.

22. VALUSAD ON ARMUHAAVAD

1.Valusad on armuhaavad,
kui nad südamesse löövad.
::Seal nad seisvad kaua-kaua,
valmistavad külma haua::
::Tsimmai-ruudi sest ma ei hooli,
et Sa mind ei armasta::

2.Talvel langeb sügav lumi,
suvel vaevab raske uni.
:: Ehk küll uni vaevab mind,
kallim, ma ei jäta Sind::

See on Pennu ema noorusaegne populaarne ringmängutants.

23. NEIU JA MUSTLANE

1.Kord elas neiu väike, tal meeldis mustlane,
kes kandlega ta võlus, neid armus temasse.
Refr.: Ai holla-holla-holla, see tsimblihääl nii sala,
võib ära võita südame, ah ilus oli see.

2.Kord ööl torm väljas lõhkus ja ulus merel, maal.
Neid poisi kaisust lahkus siis alles koidu aal.

3.Kui neiu jõudis koju, siis päike punetas.
Ja mamma vihatujus ja välja virutas.

4.Laks neiu vaene sinna, kus mustlane, ta peig.
Kuid mustlasel ju teine, kah oli kena neid.

5.Laul mustlasest ja neiust on seega lõppenud.
Ja kandle salavõlu on jäädvalt kustunud.

Lugu on olemas ka I vabariigi-aegsetes laulikutes.

24. PILALUGU ("Mutionu" viisil)

Sääl, kus paistab valge maja elab karjatalitaja
:,:karjabrigadir Anette Ameerikast on jõudnud ette,::

Kutsus kokku külalisi, abielus, vallalisi
:,:tuli mitmeid joodikuid, naisi-mehi, tüdrukuid,::

Keegi põõlutööbrigaadist kohe õlut keeras vaadist
:,:mehed rahvamalevast torkisid üht tütarlast,::

Aidamees see pugest põhku, autojuht see rikkus õhku.
:,:Keset koka karjatusi kaarepanni peale kusi,::

Veiste kunstlik seemendaja võttis rohkem, kui oli vaja
:,:internaadi teenija tahtis teda krabada,::

.....(Pennul ei tulnud meelde)

:,:see oli päise päeva aal pilla-palla pillerkaar,::

See on pilalugu kolhoosipäevilt.

25. VANAPOISI LAUL

„Vanapoisid meil Rõuges on rohkesti tõest
ei hooli nad Ellast, ei Annast ega õest;,
„vaid luusivad üksi nii väljas kui siin
ei süda neil tunne, mis armastuse piin;“

Ja kodus seal keedavad pudrukest ka
ja parandavad sokki ja ütlevad naa.
Meil naisukest pole ei tahagi ka,
eks ilmas ka naiseta elada saab.

Küll rikkust ja raha nüüd lõpuks nõuab maailm
ta järele kõikidel luuramas silm.
Et raha kõik rattad mul käima meil aab
seepärast ta püüdleks ka kõigile saab.

Küll siiski on ilmas ka palju neid veel,
kus raha ei teeni, mil hüüab nii keel.
Mul sentigi pole, ei tahagi ka.
Eks ilmas niisama ju elada saab,

Üks rikas mees sõitis, ees hobust viis-kuus
ja tõld see säras nii uhke ja uus.
Ka vaene mees marssis, teed palju veel ees,
kui tõlda ta nägi, siis rõõmustas mees.

Ta tõlla taha teljele kargas kui kits
ja istus seal salaja, ta ütles: „vaatrits!“ (Piits)
Mul tõlda ei ole, ei tahagi ka,
eks ilmas niisama ju sõita ka saab.

Kui seltsis on näitemäng, pidu või tants.
Ei puudu säält iial siis Tõistre-toa Ants.
Kui piletit pole, ta ostnud küll veel,
ta sisse saab salaja varglisel teel.

Ja istub seal saalis kui õiglane vend,
teeb rahulist nägu ja trööstib nii end.
Mul piletit pole, ei tahagi ka,
eks pidule käia niisama ka saab.

Külakroonika, viisil "Üks vanamees raius üht jämedat puud". Kuuldud ema venna käest.

26. PERENAANÕ PESSE KASSI

Perenaanõ pesse, kassi ai-ai-ai.
Mes tuu kass oll' kurja tennü ai-ai-ai
ai-ai-ai ai-ai-ai...

Kass kisk' koorekirnu
perenaanõ piimapüttü
ai-ai-ai...

Kass pist titi piima sisse
munakoti koorepotti.

Kass juusk hirmul parsilõ
perenaanõ kopsti perrä.

Perenaanõ parsil paugat
nii et pini vällän haugat.

Selle loo kuulis Pennu oma ema käest.

27. MALL OLI KENA NEIU

1. Mall on kena neiu ja õitseb nagu roos,
sest õrnus ja ka ilu on temas koos.

Tal ainus viga see, mis ei meeldi emale,
me Mallekene liiga õrn on poistele.

Refr.: Kuum on Malle süda, tõreleb küll ema.

Mall seda teab, mis tal maitseb hea.

2. Tal emakene ütleb, poisse kartma pead,
nad kõik on halvad, loota nendest pole head.

Et poiss on ikka kaval, ei ole ta sul truu
ja kardetav ta suudlus nagu mürk ta suu.

3. Mall naeratab ja vastab, oh armas emake,
Sa kuula ka mind ja pane tähele.

Poiss, kes on mulle hea ja meeldib minule
ta suudlus pole iialgi siis mürgine.

4. Oh Malleke, mu tütar, Sa usu ikka mind,
poiss kuri nagu madu, ta ehk salvab Sind.

Et see on tõesti nii, ma kinnitada võin,
sest ise kord ma noorelt seda tunda sain

5. Malleke vaid naeris ah-ha-ha-ha-haa,
kui lugu tõesti nii, siis kartus asjata.

Tookord, kui poiss Sind suudles ja Sa jäid elusse,
ei kardetav see pole siis ka minule.

Väga levinud reinlender sajandi algusest.

28. ANKUR NÜÜD ÜLEVAL, PURJED KÕIK PEAL (“Hulkuri valsi” viisiga)

1. Ankur nüüd üleval, purjed kõik peal
ja merele purjetab laev.

Veel ahtris kõlab me kapteni hääl,
ta käsklusi jagab meil säääl.

Refr.: Laev lainete peal kergesti liigub ja rutusti edasi läeb.

.;:Tuul mastides-vantides ulub
ja kodumaa kaugele jääb.;;

2. Näe kurvalt ja üksinda vöörmasti ees
on mõtteis üks noor merimees.

Tal süda on raske ja kurblik ta meel
ja silmad need läigivad veest.

3. Nüüd kodumaa randa jäi maha mu neid,
ta saatma ei tulnudki mind.

Võib-olla et unustab äragi mind
ja kellel ma mõistan sest süüd.

4. Kõik võõramaa lilled ja võõramaa puud
ei iial need rõõmusta mind.

Mu kodumaa neiu, Sul annaks ma suud,
ka vaimus ma tervitan Sind.

5. Kui lilledest õhkuks ka võõramaa pind
ja armule ahvatleks mind.

Mu kodumaa neiu, Sul tuksub mu rind,
ka vaimus ma tervitan Sind.

6. Nüüd kaugele kannab mind lainete voog
ja kaugele puhub meid tuul.

Siis kandke ka, lained, kord tagasi mind
mu kallima kaenlasse veel.

29. ME LÄHEME PREILNAD REISIMA

1. Me läheme preilnad reisima ai-pummai-pummai-jaa,
ja sõitma Rootsi laevaga -,-

Refr.: Ega pole muud, kui tõмба puri vinna,
eks me ükskord jõua sinna.

2. Me käinud läbi ilmamaa,
ei marutseda iial saa.

3. Saab läbi mindud jääst ja veest,
ei kohuta see meremeest.

4. Me käinud säääl, kus Gibraltar
ja kus Tahhiti kaunis saar.

5. Kus iga neid kui roosilill,
me tantsu lööme varbas vill.

6. Kui ilus kõikjal oleks ka,
mul armsam siiski kodumaal.

7. Kas olgu õhus zeppeeliin
või vees magneetiline miin.

8. Ja kui on lõbus vetepind,
siis hõiskab merimehe rind.

KOKKUVÕTE

Diplomitöö “Bernhard Pettai laulurepertuaar” käsitleb peamiselt rindelaulude päritolu ja kasutamist.

Sõdurilaulud on huvitav nähtus eesti folklooris. Nagu teistelgi laulužanritel (karjaselaulud, mõrsjaitkud jne.) on nende kujunemisel määravaks teguriks inimese hingeline seisund. Nende laulude põhiteemadeks on igatsus kodumaa, kallima, peatse kojujõudmise järele. Leidub ka laule peatsest vaenlase purustamisest, meeste vaprustest lahingus jne. Kuid paljudes lauludes kajastub ka võimalus peatselt tapetud saada. See oli nagu psühholoogiline ettevalmistus sõjamehele tema võimalikul hukkumisel. Esines ka palju pilalaulu kehtiva saksa okupatsiooni režiimi vastu. Kusjuures huvitav on tõdeda, et saksa sõjaväes tógati lauludes rohkem sakslasi, kui venelasi. Paljud eesti sõdurpoisid olid pahased just selle peale, et saksa sõdurid nende tüdrukutele “külge löid”. Ka sellel teemal on tehtud mitmeid laule (näiteks “Sofi ja Fifi” ja “Lily Marleen’i” paroodia). Lauldi ka I Maailmasõjaaegseid ja Vene-Türgi sõjast pärinevaid laule (näiteks “Dvadsat let”, “Seal Poolamaa mägede taga”), kuid neid juba harvemini. Valdav osa lauludest sündis ikkagi sõja ajal, peamiselt väljaõppelaagrites, sest rindel polnud eriti aega ega tahtmist sellega tegeleda. Palju laule sündis ka hiljem vangilaagrites olles. Laule tehti ka selle maa tuntud viiside peale, kus parajasti viibiti. Näiteks, Eino Kõiv tegi Lätimaal 1947. a. tööpataljonis teenides omad sõnad ühele tuntud Läti viisile, mille autoriks oli üks Läti sõjaväehvitser. Selleks looks oli “Sõduri kutse tõi Kuramaa randa” ehk “Suudlustest mulle ei piisa”. See laul sai ka Eestimaal väga populaarseks ja on siiaaani paljude külakapellide repertuaaris kui ka seltskondades lauldav laul.

Kus ja miks lauldi? Põhiliselt siiski lauldi väljaõppelaagrites, vähem rindel. Nagu Pennu ütles: “Meie väeosa poisid laulsid rindele minnes ja rindel üldiselt vähem, sest kõigil oli “tapalooma” meeoleu. Selge oli kõigile see, et sõja lõpust meile mingit tulu ei ole. Teada oli ka see, et ei sakslased ega venelased meile mingit iseseisvust ei võimalda ja et meil oli tookord järele jäänud ainult see probleem, et ellu jääda, mitte tapetud saada”. Hiljem vangilaagrites oli olukord selgem ja ka elu igavam, mistõttu oli meestel rohkem aega ja tuju laulda. Seal kuulsid erinevate väeosade mehed ka teisi laule, mida nende üksustes ei lauldud. Just vangilaagrites levis väga palju erinevat sõdurilaulude repertuaari. Ka Pennu kuulis peaaegu pooled oma repertuaari lauludest just vangilaagris olles (näiteks “Lepalind”, “Tuhat tähte”, “Kallike kaugel” “Pataljon “Narva” laul jne.). Lauldi ka lahingusse minnes. Sellest kirjutavad Uustalu ja Moora oma raamatus “Soome poisid” ja Mart Laar oma uurimustes, kus

Pupastvere lahingus väga hea rünnakumeeleolu ja tuju saavutati just üksmeelse laulmisega rünnakule minnes. “11. kompanii rünnak algas hoogsalt üle Nõela külast lääne pool asuvate põldude. Kiire sööstiga murti vaenlase vastupanu ja asuti jälitamisele. Umbes veerandtunnilise liikumise järele jõudis kompanii välja maanteele. Kompul Lahi jõudis jälle meestest natuke maad ette ja jäi siis neid ootama. Nagu ta ise kirjutab, oli see tal üks elu ainulaadseim elamus. Mehed ei pääsenud edasi, kuna neil oli palju tegemist venelaste nottimisega, kes peitsid endid kartulivagudes ja viljas. Kui tema meestel vahepeal aega üle jäi, siis võtsid nad üksteisel käe alt kinni ja laulsid: “Hõissa, cowboy...” (Uustalu, Moora 1992: 394).

Sõdurite repertuaaris oli ka tuntud üliõpilaste ja korporantide laule, mis on ka täiesti arusaadav.

Rivilaulud, peamiselt väljaõppel olid kõik eestikeelsed, kuigi sakslased proovisid ka saksakeelseid läbi suruda. See kukkus esitamisel haledasti välja, nii et nad loobusid sellest. Tuntumad rivilaulud olid “Kui kallist kodust läksin”, “Kuldne õhtupäike”, “Neiukene noorukene”. Muidugi tegid sõdurid neid lugusid ka ümber, tihtilugu ebatsensuurseks, mis on ka minu meelest täiesti loomulik protsess. Seda tingis ka võigas sõjaolukord. Kindlasti oli üheks põhjuseks ka see, et kui sa ühtesid ja samu päevast päeva laulma pead, tuleb ikka tahtmine neid laule natukene huvitavamaks teha. Tihti tehti lood ümber kritiseerimaks neid kitsaskohti, mis väeosas esines (näiteks “Me Leegion sammub ja kindel on ta rüht” asemel “...ja tühi on ta kõht”).

Laule vahetati veel ka rindelt puhkusel olles. See oli selline periood, kus tehti ka palju laule juurde. Eriti on laulutegijaid inspireerinud lahkumine kallimast tagasi rindele (näiteks “Täna õhtul”) ja sellega kaasnevatest hingelistest läbielamistest (autor on seda ka ise kogunud vene kroonut teenides). Nendes lauludes kajastub eriti võimaliku langemise teema ja kartus, kas kallim ikka suudab truu olla.

Töö autori meelest on see lausa fenomen, et eesti sõdur suutis kogu selle möllu sees, mis toimus, veel ka laulda ja pilli mängida. Kasvõi see, et Pennul (kes on olnud oma elu jooksul kahe riigi sõdur ja kolme riigi vang - nagu ta ise ütleb) oli sõjas kaasas kannel. Peamiselt võeti kaasa lõõtspill või akordion, mis on ikka käreдамad ja sõjakamad pillid. See oli üpris tavaline nähtus. Kuid sõtta minna kandlega - see väärib juba tähelepanu. Pole nagu kuulnud, et kellelgi oleks veel selline pill rindel kaasas olnud. Pennu jäi oma kandlest ilma Narva all “taganemise robinas” - nagu ta ise ütleb.

Praegu elab Bernhard Pettai üksiku vanapoisina Antsla lähedal ja veedab üsna tagasihoidlikult oma pensionipõlve.

Bernhard Pettai on üks paljudest laulu- ja pillimeestest, kes tänini valdavad eesti uuema rahvalaulu mitmekesisest repertuaari. Igal laulumehel

on oma isiklik suhe lauludega, milles väljendub omamoodi ka nende elukäik ja saatus. Enamikes lauludes on talletatud meie rahva suhtumised ja olukord erinevatel ajaloo etappidel. Uuema rahvalaulu valdajad säilitavad sel viisil oma repertuaari kaudu rahva ajaloo mälu. Bernhard Pettai ja tema laulurepertuaaril on oma kindel ja vajalik koht meie rahva kultuuri ja ajaloo mälu säilitamisel.

KIRJANDUS

- Mägi, Arvo 1992. Euroopa rahvaste ajaraamat. Tallinn: Koolibri
- Vahtre, Sulev 1994. Eesti ajalugu. Kronoloogia. Tallinn: Olion
- Uustalu, Evald; Moora, Rein 1992. Soomepoisid. Tallinn: Olion

LISA

Fotod kogumiselepingu alusel aastatel 1995 ja 1996

LISA

Fotod kogumisekspeditsioonilt aastatel 1995 ja 1996

B. Peltola, H. Kala, H. Peltola
Austlase Looda järel öösel (1996)

B. Pettai, M. Kala, M. Põldsepp
Antslas Löödla järve ääres (1996)

B. Petlai laulmas ja oma
mälestusi jagamas. (1996)

Alumisel pildil B. Pettai, M. Poldsepp
ja J. Jantson (1995).